

ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 19ΗΣ ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1976

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΝΙΚ. Κ. ΛΟΥΡΟΥ

ΘΕΟΛΟΓΙΑ.— **Ἡ θέσις καὶ ἡ διακονία τῶν Λαϊκῶν ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ.** Ἀνεκοινώθη ὑπὸ τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Ἰωάννου Ν. Καρμίρη*.

1. ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Μεταξὺ τῶν μεγάλων προβλημάτων, τὰ ὅποια σοβαρῶς ἀπασχολοῦσι κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετίαις τὰς Χριστιανικὰς Ἐκκλησίας, εἶναι καὶ τὸ τῆς θέσεως τῶν λαϊκῶν ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ὀργανισμῷ καὶ τῆς διακονίας καὶ ἀποστολῆς αὐτῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ κόσμῳ, θεωρούμενον ὡς μέγα καὶ νευραλγικὸν ἐκκλησιολογικὸν πρόβλημα. Καθ' ὅσον αἱ βαθεῖαι μεταβολαὶ ἐν τῇ κοινωνικῇ, πολιτιστικῇ καὶ οἰκονομικῇ ζωῇ τοῦ συγχρόνου τεχνοκρατουμένου κόσμου καὶ αἱ ἀντιστοίχως δημιουργούμεναι νέαι ἀνάγκαι τῆς Ἐκκλησίας ἐπιβάλλουσι τὴν πληρεστέραν συμμετοχὴν τῶν λαϊκῶν εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἔργον, ἵνα δυνηθῇ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ νὰ ἐπιβιώσῃ τῆς συγχρόνου καθολικῆς κρίσεως τῶν ἀξιῶν καὶ ἐργασθῇ ἀποτελεσματικώτερον ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων διὰ τῆς κοινῆς ἐνεργείας καὶ συνεργασίας ὅλων τῶν χαρισματύχων τέκνων της. Καὶ τὸ πρόβλημα τοῦτο προσπαθοῦσι νὰ ἀντιμετωπίσωσι καὶ ἐπιλύσωσιν αἱ μεγάλαι Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι διαφοροτρόπως. Οὕτως οὐ μόνον αἱ ἐκ τῆς θρησκευτικῆς Μεταρρυθμίσεως τοῦ 15^{ου} αἰῶνος προελθοῦσαι Προτεστάντικαὶ Ἐκκλησίαι ἀνήγαγον τὸ θέμα τοῦτο εἰς πρωτεύουσαν θέσιν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν τῆς Διαμαρτυρήσεως, ἀποδοῦσαι εἰς τοὺς λαϊκοὺς ὑπερβολικὰ καὶ μὴ ἀνήκοντα αὐτοῖς δικαιώματα καὶ προνόμια καὶ ἀπορρίψασαι τὴν παραδοσιακὴν ἱεραρχικὴν δομὴν

* J. N. KARMIRIS, *Die Stellung und die Diakonia der Laien in der Orthodoxen Kirche.*

τῆς Ἐκκλησίας¹, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ὑποβιβάσασα τοὺς λαϊκοὺς καὶ καθ' ὑπερβολὴν περιορίσασα τὰ δικαιώματα αὐτῶν ἱεροκρατικὴ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ἀσχολεῖται ἐπ' ἐσχάτων σοβαρῶς περὶ τὸ πρόβλημα τοῦτο διὰ τε τῆς περὶ τῶν λαϊκῶν ἀποφάσεως τῆς Β' Βατικανείου Συνόδου² καὶ διὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Θεολογίας. Ὡς βεβαιοῖ ρωμαιοκαθολικὸς θεολόγος, καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ταύτῃ «ἐπικρατεῖ τώρα ἡ ἰδέα, ὅτι εἶναι καιρὸς πλέον νὰ δοθοῦν εἰς τοὺς λαϊκοὺς αἱ εὐθύναι ποὺ ἀνήκουν εἰς αὐτοὺς «δικαιωματικῶς» καὶ ποὺ ὁ κληρὸς ἔχει σφετερισθῇ καταχρηστικῶς, ἐνῶ εἶναι συναφεῖς πρὸς τὸ «κοινὸν ἱερατεῖον τῶν πιστῶν»³. Ἐπὶ πλέον περὶ τὸ θέμα τῆς σημασίας καὶ ἀποστολῆς τῶν λαϊκῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ κόσμῳ ἀσχολοῦνται ἰδιαιτέρως καὶ ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις καὶ μάλιστα τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν, ἡ «Καθολικὴ Δραῖσις» καὶ ἄλλαι Κινήσεις τῶν λαϊκῶν ἐν ταῖς ἑτεροδόξοις Ἐκκλησίαις μετὰ πολλῶν διαπρεπῶν θεολόγων, ἐκδιδόντων περισπουδάστους εἰδικὰς συγγραφάς. Τέλος καὶ ἡ ἡμετέρα Ὁρθόδοξος Καθολικὴ Ἐκκλησία διὰ δύο Πανορθόδοξων Διασκέψεων, ἡτοὶ τῆς Α' τοῦ ἔτους 1961 καὶ τῆς Δ' τοῦ ἔτους 1968, ὥρισε τοῦτο ὡς θέμα τῆς προπαρασκευαζομένης μεγάλης Πανορθόδοξου Συνόδου⁴.

Εἰσερχόμενοι εἰς τὸ θέμα ἡμῶν, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ θέσις καὶ ἡ διακονία τῶν λαϊκῶν ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ προσδιορίζεται ὑπὸ τῶν αἰώνιων καὶ ἀκαταλύτων ἀρχῶν καὶ ἐπιταγῶν τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ τῆς Ἀποστολικῆς Παραδόσεως. Συνεπῶς ἡ θέσις καὶ ἡ διακονία αὐτῶν εἶναι καθωρισμένη ἐκ θείου δικαίου καί, ἄρα, οὐδεμία παρέκκλισις ἐκ τῶν ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων τεθεσπισμένων ἐπιτρέπεται. Δυστυχῶς ὅμως ἐν τῇ ροῇ τῶν αἰώνων ἔλαβον χώραν παρεκκλίσεις τινές, αἵτινες χρήζουσιν ἐπανορθώσεως οὕτως, ὥστε νὰ ἐπαναπροσαρμοσθῇ καὶ ἐναρμονισθῇ πρὸς τὰς συγχρόνους συνθήκας καὶ ἀντιλήψεις τὸ ἐν Βυζαντίῳ διαμορφωθὲν καὶ κληροδοτηθὲν ἡμῖν καὶ ἰσχύον ἔτι καθεστὼς τῆς ὑποτιμήσεως τῶν λαϊκῶν, ἐπὶ τῷ τέλει ὅπως ἐπανακτίσωσιν οὗτοι τὰ ἀπολεσθέντα δικαιώματα αὐτῶν ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ὀργανισμῷ, τὰ ὁποῖα ἤσκησαν μέχρι τῶν μέσων περὶ-

1. Βλ. H. Kraemer, *Theologie des Laientums. Die Laien in der Kirche*. Zürich 1959, σ. 48 ἐξ.

2. Βλ. Vatican II. *L'apostolat des laïcs*. (Unam sanctam 75). Paris 1970.

3. J. Moing, *Τὰ διάφορα λειτουργήματα ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας*, ἐν «*Études*» 1972, σ. 271 ἐξ., καὶ «*Προβλήματα Θεολογίας*», 9 (1972) 18 ἐξ.

4. Βλ. Ἰω. Καρμίρη, «*Ἡ Α' Πανορθόδοξος Διάσκεψις*», Ἀθῆναι 1961, σ. 20.— «*Ἡ Δ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις*», Ἀθῆναι 1968, σ. 52. Πρβλ. τοῦ αὐτοῦ, «*Ἡ Α' Διάσκεψις τῆς Προπαρασκευαστικῆς τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης Συνόδου τῆς κατ' ἀνατολὰς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας Διορθόδοξου Ἐπιτροπῆς*», Ἀθῆναι 1971.

που τοῦ γ' αἰῶνος, ὅτε ἤρχισεν ἡ παραθεώρησις αὐτῶν. Ὡς γνωστόν, ἀπὸ τοῦ δ' αἰῶνος, διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ἀναγνωρίσεως τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀνακηρύξεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ὡς ἐπισήμου θρησκείας τοῦ Κράτους, ἐγένετο ἀπαρχὴ τοῦ ἀναπτυχθέντος κατὰ τοὺς ἐπομένους αἰῶνας ἐν Βυζαντίῳ καὶ μετέπειτα πολὺν περισσότερον ἐν τῇ Ρωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ κληρικαλισμοῦ καὶ τῆς νοθεύσεως τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πολιτεύματος τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων διὰ τοῦ παραγκωνισμοῦ τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου εἰς τὸ περιθώριον μόνον τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας. Οὕτως, ἐνῶ κατὰ τὴν ἀποστολικὴν καὶ τὴν μεταποστολικὴν ἐποχὴν οἱ τε κληρικοὶ καὶ οἱ λαϊκοὶ κατεῖχον ἐξ ἴσου ὑπεύθυνον καὶ ἐνεργὸν θέσιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ οὐδὲν τὸ σοβαρὸν ἐπράττετο οὔτε ἐκ μέρους τοῦ κλήρου ἄνευ τοῦ λαοῦ, οὔτε ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ ἄνευ τοῦ κλήρου, ἀντιθέτως ἀπὸ τοῦ δ' αἰῶνος καὶ ἐφεξῆς ὑπερετονίσθη καὶ ὑπερεξήρθη ἡ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ θέσις καὶ ἀποστολὴ μόνον τῶν κληρικῶν εἰς βάρος τῆς τῶν λαϊκῶν, οἵτινες παρεθεωρήθησαν καὶ ὑπετιμήθησαν καὶ ἀπεστερήθησαν τῶν ἑαυτῶν δικαιωμάτων καὶ τῆς ἐνεργοῦ καὶ ὑπευθύνου διακονίας αὐτῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, θεωρηθέντες ὡς τις ποιμαίνοντες μόνον καὶ ἀμελητέα ποσότης ἐν αὐτῇ ἢ ὡς κοινὸς καὶ ταπεινὸς λαὸς καὶ ὄχλος ἢ ὡς ὁ μέγας σιωπηλὸς ἢ ὡς χριστιανοὶ δευτέρας κατηγορίας κ.τ.τ. Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου ἄλλα μὲν δικαιώματα τῶν λαϊκῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐσφετερίσθησαν καταχρηστικῶς οἱ Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες καὶ γενικῶς οἱ πολιτικοὶ ἄρχοντες μέχρι σήμερον, ἀντιπροσωπεύοντες δῆθεν τοὺς λαϊκοὺς, ἄλλα δὲ οἱ κληρικοί, καὶ μάλιστα οἱ ἐπίσκοποι, ἰδίως παρ' ἡμῖν κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως χρόνους τῆς ἐκκλησιαστικῆς παρακμῆς καὶ τῆς καταπτώσεως τῆς παιδείας τοῦ ὑποδούλου λαοῦ.

Δυστυχῶς ἡ κατάστασις αὕτη συνεχίζεται κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον καὶ κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν, μέχρι τοῦ σημείου ὥστε λέγοντες ἡμεῖς σήμερον Ἐκκλησίαν ἐννοοῦμεν συνήθως τὴν οὕτω λεγομένην «διοικοῦσαν» Ἐκκλησίαν, δηλαδὴ δεκάδας τινὰς ἐπισκόπων, ἀσκούντων πάσας τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἐξουσίας, τῇ ἐπικουρίᾳ τῶν κακῶς ὀνομαζομένων κατωτέρων κληρικῶν, ὑποτιμηθέντων ἀτυχῶς καὶ τούτων. Τοιοῦτοτρόπως κατέστη μεγάλη ἡ διάκρισις καὶ ἡ ἀπόστασις μεταξὺ τῆς ἱεραρχίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς τάξεως τῶν λαϊκῶν ἀφ' ἑτέρου, ἣτις ἔχει καταδικασθῇ εἰς ἀδράνειαν καὶ ἀχρησίαν, μὴ δυναμένη νὰ ἀσκῇ τὰ δικαιώματά της, οὐδὲ νὰ ἐκτελῇ καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ καθήκοντά της ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἀδιαφορεῖ δι' αὐτὴν ἢ ἀπομακρύνεται ἐξ αὐτῆς ἢ καταντᾷ εἰς ἐχθρότητα πρὸς αὐτὴν ἢ εἰς παντελὴ ἀπιστίαν. Διὰ πάντα ταῦτα θὰ προσπαθίσω συντόμως — διὰ τὴν τῆς κλεψύδρας ἐπιβολὴν — νὰ δείξω ὅτι οἱ λαϊκοί, ἀποτελοῦντες ζῶν καὶ ἐνεργητικὸν καὶ οὐχὶ παθητικὸν στοιχεῖον τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὀργανισμοῦ,

ἔχουσιν ἴδια ἀπαράγραπτα δικαιώματα καὶ καθήκοντα καὶ διακονήματα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐν ἣ δέον νὰ διαδραματίζωσι δικαιοματικῶς σημαίνοντα ρόλον, καὶ δὴ ἐν τε τῇ διδαχῇ καὶ τῇ ἱεραποστολῇ, τῇ λατρείᾳ, τῇ διοικήσει, τῷ κοινωνικῷ καὶ ἐν παντὶ γενικῶς τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἔργῳ, συμβάλλοντες οὕτως εἰς τὴν ἐπιτυχίαν αὐτοῦ καὶ εἰς τὸν πληρέστερον καὶ βαθύτερον εὐαγγελισμόν καὶ ἐκχριστιανισμόν τοῦ κόσμου ἐξ ὑψηλοῦ αἰσθήματος χριστιανικῆς εὐθύνης.

2. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΤΙΝΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΘΕΣΕΩΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ ΤΩΝ ΛΑΪΚΩΝ ΕΝ Τῇ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΓΕΝΙΚΩΣ

Κατὰ τὴν ὀρθόδοξον δογματικὴν διδασκαλίαν, «λαϊκοί» εἶναι οἱ εἰς Χριστὸν πιστεύοντες καὶ διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐνσωματωθέντες ἐν αὐτῷ καὶ οὕτω μέλη τοῦ «λαοῦ τοῦ Θεοῦ» γενόμενοι. Οὗτοι, διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ λυτρωθέντες καὶ ἁγιασθέντες καὶ ἄρα ὄντες «ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ» (Ἰωάν. 17, 19. Α' Ἰωάν. 1, 7), καθίστανται «ναὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» (Α' Κορ. 6, 19) ἢ «ναὸς Θεοῦ» (Α' Κορ. 3, 16. 17. Β' Κορ. 6, 16) καὶ συναποτελοῦσι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ὑπὸ κεφαλὴν τὸν Χριστόν. «Ὁ μέγιστος καὶ ἀπαράμιλλος ἐκκλησιολόγος ἀπόστολος Παῦλος ὁμιλεῖ ῥητῶς περὶ τοῦ «σώματος τοῦ Χριστοῦ, ὃ ἐστὶν ἡ Ἐκκλησία», καὶ «αὐτός ἐστιν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας» (Κολ. 24 καὶ 18) . . . , καθ' ὅσον τὰ μέλη αὐτῆς, τὰ μέλη τοῦ «λαοῦ τοῦ Θεοῦ», ἦτοι ἡμεῖς οἱ χριστιανοί, «ἐν σῶμά ἐσμεν ἐν Χριστῷ, ὃ δὲ καθ' εἷς ἀλλήλων μέλη» (Ρωμ. 12, 5)· «καὶ γὰρ ἐν ἐνὶ Πνεύματι ἡμεῖς πάντες εἰς ἐν σῶμα ἐβαπτίσθημεν» (Α' Κορ. 12, 13)⁵. Τοῦντεῦθεν μετέχουσιν οἱ λαϊκοὶ κατ' ἀναλογικόν τινα τρόπον τοῦ προφητικοῦ, τοῦ ἀρχιερατικοῦ καὶ τοῦ βασιλικῷ ἀξιώματος τοῦ Σωτῆρος, κατ' ἐπέκτασιν δὲ καὶ τῶν τριῶν ἀντιστοίχων λειτουργιῶν τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδὴ τῆς τριπλῆς ἀποστολῆς αὐτῆς, ἦτοι τῆς διδακτικῆς, τῆς ἁγιαστικῆς καὶ τῆς διοικητικῆς. Καθ' ὅσον καὶ τοὺς πιστεύοντας λαϊκοὺς ὁ Σωτὴρ «ἠγόρασε τῷ Θεῷ ἐν τῷ αἵματί του . . . καὶ ἐποίησεν αὐτοὺς τῷ Θεῷ ἡμῶν βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς, καὶ βασιλεύσουσιν ἐπὶ τῆς γῆς» (Ἀποκ. 5, 9 - 10, πρβλ. καὶ 1, 6). Ἐποίησε λοιπὸν αὐτοὺς «ἱερεῖς τῷ Θεῷ», κατόχους δηλαδὴ γενικῆς τινος ἱερωσύνης, οὐχὶ δ' ὅμως ἐν οἴῳ βαθμῷ τοὺς λαμβάνοντας διὰ τῆς χειροτονίας τὴν εἰδικὴν ἱερωσύνην διαδόχους τῶν Ἀποστόλων ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους.

Ἄλλ' ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπάρχουσι «διαίρέσεις χαρισμάτων καὶ διακονιῶν καὶ

5. Ἰω. Καρμίρη, Δογματικῆς τμήμα Ε', Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία. Ἀθῆναι 1973, σ. 128 κέ.

ἐνεργημάτων», δῶρα τοῦ Ἀγίου Πνεύματος πρὸς τὰ μέλη τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, «χαρίσματα διάφορα κατὰ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσαν αὐτοῖς» (Ρωμ. 12, 6), ἐξ ὧν ἄλλα μὲν χορηγοῦνται εἰς τοὺς κληρικούς, ὡς ἡ διδασκαλία, ἡ ἱερουργία τῶν μυστηρίων καὶ ἡ διαποίμανσις τῶν πιστῶν, ἄλλα δὲ εἰς τοὺς λαϊκούς, ὡς ἡ προφητεία, ἡ διακονία, ἡ διδασκαλία, ἡ ἱεραποστολή, ἡ γλωσσολαλία, ἡ θαυματουργία, ἡ ἀντίληψις κλπ., ἀναφερόμενα ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ ἀποστόλου Παύλου: Ῥωμ. 12, 6 ἐξ., Α' Κορ. 12, 28 ἐξ., Ἐφ. 4, 11 ἐξ. Διὰ τούτων μετέχουσιν οἱ λαϊκοὶ ἐνεργῶς εἰς τὴν θεῖαν ἀποστολὴν καὶ δρᾷσιν τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὰ ἔσω καὶ πρὸς τὰ ἔξω, ἀλλ' ἐννοεῖται εἰς διάφορον βαθμόν, ἀναλόγως τῆς κλήσεως καὶ τῶν διαφορῶν χαρισμάτων αὐτῶν καὶ τοῦ ἐν ᾧ ἐτάχθη ἕκαστος διακονήματος καὶ λειτουργήματος, πάντοτε δὲ ἐν στενῇ συνεργασίᾳ μετὰ τῶν κληρικῶν. Διότι, ὅπως οἱ κληρικοί, οὕτω καὶ οἱ λαϊκοὶ ἀποτελοῦσιν ἐνεργὸν καὶ ἀπαραίτητον καὶ ἀναπόσπαστον συστατικὸν στοιχεῖον τῆς Ἐκκλησίας, πάντες δὲ συνδέονται ὁργανικῶς καὶ συναποτελοῦσι μίαν ἀδιάρρηκτον ἐνότητα, τὸ ἐν μυστικὸν σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ ἕκαστος λαϊκὸς ὀφείλει νὰ ἐκτελῇ τὰ ἴδια καθήκοντα προσωπικῶς - ὑπαρξιακῶς, ἐννοεῖται μετὰ τῶν ἐξ αὐτῶν ἀπορρεόντων ἀντιστοίχων δικαιωμάτων. Καθ' ὅσον πάντα τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας ἔχουσι κατ' ὁργὴν τὴν αὐτὴν κλῆσιν καὶ εὐθύνην καὶ ἀξίαν, μετέχοντα τῆς διακονίας καὶ ἀποστολῆς τῆς Ἐκκλησίας, ὡς τέκνα καὶ διάκονοι τοῦ Θεοῦ, λαβόντα διὰ τοῦ βαπτίσματος τὴν αὐτὴν θεῖαν χάριν, ἄρα δὲ καὶ οἱ λαϊκοὶ ἔχουσιν ὁργανικὴν θέσιν καὶ ἰδίαν διακονίαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀναντικατάστατον. Κατὰ ταῦτα, οὐ μόνον οἱ κληρικοί, ἀλλὰ συνάμα καὶ οἱ λαϊκοί, μετέχοντες τῶν τριῶν ἀξιωμάτων τοῦ Σωτῆρος ⁶, δικαιοῦνται νὰ συμμετέχωσι καὶ τῶν τριῶν ἀντιστοίχων λειτουργιῶν τῆς Ἐκκλησίας, ἥτοι τῆς διδασκτικῆς, τῆς ἀγιαστικῆς καὶ τῆς διοικητικῆς.

3. ΠΛΗΡΕΣΤΕΡΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΛΑΪΚΩΝ Εἰς τὸ διδασκτικὸν καὶ ἱεραποστολικὸν ἔργον τῆς ἐκκλησίας

Καὶ πρῶτον, οἱ λαϊκοί, μετέχοντες τοῦ προφητικοῦ ἀξιώματος τοῦ Χριστοῦ, δεόν κατ' ἐπέκτασιν νὰ συμμετέχωσιν εὐρύτερον καὶ ἐνεργότερον καὶ ὑπευθυνότερον καὶ εἰς τὸ διδασκτικὸν καὶ ἱεραποστολικὸν ἔργον τῆς Ἐκκλησίας, ἵνα οὕτω παρέχωσι τῷ κόσμῳ τὴν ἑαυτῶν μαρτυρίαν καὶ ὁμολογίαν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν πίστεως ἐν τῇ καθημερινῇ ζωῇ λόγῳ τε καὶ ἰδίως ἔργῳ διὰ τῆς θρησκευτικοῦ-

6. Βλ. καὶ *Mysterium salutis* 11. *Christologie et vie du Christ*, par J. Alfaro. Paris 1975, σ. 241 ἐξ.

κῆς ζωῆς των, συνεργάζονται δὲ μετὰ τῶν κληρικῶν εἰς τὴν ἱεραποστολικὴν διακονίαν τῆς Ἐκκλησίας, πολλαπλῶς συνεπικουροῦντες καὶ συμπληροῦντες αὐτήν. Ἡ τοιαύτη συμμετοχὴ καὶ διακονία τῶν λαϊκῶν εἰς τὴν θεϊαν ἀποστολὴν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ δὴ τὴν ἱεραποστολικήν, σαφῶς διδάσκεται ὑπὸ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἔνθα μαρτυρεῖται ὅτι ἀπὸ τῆς Πεντηκοστῆς ἤρξαντο οὗτοι κηρύττοντες καὶ μεταδίδοντες ἱεραποστολικῶς τὴν χριστιανικὴν ἀλήθειαν εἰς τὸν κόσμον καὶ μαθητεύοντες τὰ ἔθνη (Ἰωάν. 17, 20. Ρωμ. 1, 5. Ἐφ. 4, 16. Α' Ἰωάν. 2, 27. 5, 20). Διότι, κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον, ἡ ἐντολὴ τοῦ Σωτῆρος: «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη διδάσκοντες...» (Ματθ. 28, 19-20), «οὐ μόνον πρὸς ἐκείνους εἴρηται, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἡμᾶς»⁷, πρὸς τοὺς πιστοὺς ὅλων τῶν ἐποχῶν, πρὸς ὅλην τὴν Ἐκκλησίαν, ἣτις οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἀλλ' ἢ ὁ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ κληθεὶς ἐκ τοῦ κόσμου λαὸς τοῦ Θεοῦ. Διὰ τοῦτο ὅλοι οἱ χριστιανοὶ εἶναι ἐντεταλμένοι, ὅπως κηρύττωσι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ εἶναι μάρτυρες τῆς πίστεως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν τῷ κόσμῳ ὡς «θεοδίδακτοι» (Α' Θεσ. 4, 9) καὶ «οὐ χρεῖαν ἔχοντες ἵνα τις διδάσκη αὐτοὺς» (Α' Ἰωάν. 2, 27), συμβάλλοντες οὕτως εἰς τὴν ἐξάπλωσιν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς. Ὅθεν ἅπαντες οὗτοι «ὄφειλον εἶναι διδάσκαλοι» (Ἐβρ. 5, 12) καὶ κήρυκες τοῦ «εὐαγγελίου τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ» (Πράξ. 20, 24). Διὰ τὸν λόγον τοῦτον τὸ εὐαγγέλιον ἐν ἀρχῇ ἐκηρύχθη οὐ μόνον ὑπὸ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν εὐαγγελιστῶν καὶ τῶν διδασκάλων, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ πάντων τῶν «ἱκανῶν καὶ ἐτέρους διδάξαι» (Β' Τιμ. 2, 2) λαϊκῶν, καὶ μάλιστα τῶν ταξιδευόντων, τῶν ἐμπόρων, τῶν ὑπαλλήλων, τῶν στρατιωτῶν, καὶ γενικῶς τῶν εὐσεβῶν ἀνθρώπων τοῦ μόχθου, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν (Πράξ. 11, 19 ἑξ., 18, 24 ἑξ., Ῥωμ. 16, 1 ἑξ., Φιλ. 4, 3), εἰς τοὺς ὁποίους ἀναμφιβόλως ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος ἡ ταχεῖα καὶ εὐρεῖα ἐξάπλωσις τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἀλλωστε ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐξάγεται, ὅτι λαῖκοι ἦσαν πολλοὶ ἀπόστολοι, προφῆται, διδάσκαλοι, εὐαγγελισταὶ καὶ ἄλλοι χαρισματοῦχοι, βραδύτερον δὲ καὶ πολλοὶ κληρικοί, μεγάλοι πατέρες καὶ διδάσκαλοι ὡς λαῖκοι εἶχον προηγουμένως δρᾶσαι καὶ διαπρέψαι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπλοὶ λαῖκοι συμμετεῖχον εἰς τὴν ἄσκησιν τῆς τε ἐσωτερικῆς καὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἱεραποστολῆς τῆς ἀρχηγόνου Ἐκκλησίας, «εὐαγγελιζόμενοι τὸν Κύριον Ἰησοῦν» (Πράξ. 11, 19-21. 8, 4) λόγῳ τε καὶ ἔργῳ πρὸς τοὺς οἰκείους, συγγενεῖς, συμπατριώτας, ἔτι δὲ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, τοὺς Ἑλλήνας καὶ γενικῶς τοὺς Ἐθνικοὺς, ἀτομικῶς καὶ ὁμαδικῶς, παρέχοντες καὶ καταθέτοντες τὴν ἑαυτῶν ὁμολογίαν καὶ μαρτυρίαν πρὸς τοὺς ἀπίστους. Οὕτως

7. Εἰς Β' Θεσ. ὁμιλ. 5, 4, PG 62, 498-500.

ιδρύθησαν πολλές νέαι χριστιανικαὶ κοινότητες⁸ οὐχὶ ὑπὸ κληρικῶν, ἀλλ' ὑπὸ λαϊκῶν, οἵτινες ἡσκησαν τὴν ἱεραποστολὴν διὰ μέσου τῶν αἰώνων μέχρι σήμερον μετ' αὐταπαρνήσεως καὶ ἐνθέου ζήλου, ἐξικνουμένου μέχρι καὶ τοῦ αὐτοῦ τοῦ μαρτυρίου. Οὐ μόνον δὲ ἐκήρυσσον καὶ ἐδίδασκον καὶ κατήχουν εἰς τὴν νέαν πίστιν οἱ ἀρχαῖοι χριστιανοί, ἀλλὰ προσέτι ἐβάπτιζον τοὺς πιστεύοντας, τοῦθ' ὅπερ συνεχίζεται μέχρι σήμερον ἐν τῷ λεγομένῳ βαπτίσματι τῆς ἀνάγκης ὑπὸ τῶν λαϊκῶν, ἐπὶ πλέον δὲ ἐν ἀρχῇ μετεῖχον κατὰ τινα τρόπον καὶ εἰς τὴν τέλεσιν τῆς θείας Εὐχαριστίας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον περιορίσθη βραδύτερον ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς κληρικούς.

Οὕτως αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων πληροφοροῦσιν ὅτι συνεπεία τοῦ ἐπὶ τοῦ διακόνου Στεφάνου διωγμοῦ οἱ πιστεύσαντες λαϊκοὶ «πάντες διεσπάρηνσαν κατὰ τὰς χώρας τῆς Ἰουδαίας καὶ Σαμαρείας... Οἱ μὲν οὖν διασπαρέντες διήλθον ἕως Φοινίκης καὶ Κύπρου καὶ Ἀντιοχείας, εὐαγγελιζόμενοι τὸν Κύριον Ἰησοῦν», πανταχοῦ δὲ καὶ τότε καὶ βραδύτερον «ἦν χειρ Κυρίου μετ' αὐτῶν, πολὺς τε ἀριθμὸς πιστεύσας ἐπέστρεψεν ἐπὶ τὸν Κύριον» (Πράξ. 8, 1 ἐξ., 11, 19 ἐξ.). Ὁμοίως αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων καὶ αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Παύλου ἀναφέρουσι πολυαρίθμους λαϊκοὺς συνεργάτας τοῦ Ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν, ἄνδρας καὶ γυναῖκας, οἵτινες ἐκήρυσσον καὶ ὑπεβοήθουν πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως τὸ ἀποστολικὸν ἔργον τοῦ Παύλου. Ἐξ ἄλλου οἱ μνημονευόμενοι ἐν Α' Κορ. 12, 29 καὶ Ἐφ. 4, 11 «προφῆται» καὶ «διδάσκαλοι» ἦσαν οὐ μόνον κληρικοί, ἀλλὰ καὶ λαϊκοί, διδάσκοντες πανταχοῦ τὴν νέαν πίστιν ἀτομικῶς τε καὶ ὁμαδικῶς, ἀπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συνάξεων μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν Συνόδων, τῆς διακονίας ταύτης συνεμιζομένης ἕκτοτε ἀδιακόπως μέχρι σήμερον ὑπὸ τῶν θεολόγων, κατηχητῶν καὶ πολλῶν ἄλλων ἱκανῶν λαϊκῶν. Οὗτοι ἴστανται ἐν τῇ σειρᾷ καὶ τῇ παραδόσει ἐκείνων καὶ ἡ διακονία των δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς συνέχεια καὶ ἐξέλιξις ἀπὸ τινος ἐπόψεως τῆς διακονίας ἐκείνων. Ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Ἀποστολικῇ Συνόδῳ, μαρτυρεῖται ὑπὸ τῶν Πράξεων, ὅτι «συνήχθησαν οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ πρεσβύτεροι», παρίστατο δὲ καὶ «πᾶν τὸ πλῆθος» τῶν πιστῶν - λαϊκῶν (15, 6. 12). Ὁμοίως βραδύτερον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Καρχηδόνης συνήλθον ἐπὶ Κυπριανοῦ Τοπικαὶ Σύνοδοι, «παρισταμένου τοῦ πλήθους τῶν πιστῶν» καὶ ἐκφέροντος τὴν γνώμην αὐτοῦ⁹, τὸ αὐτὸ δὲ συνέβη καὶ ἐν ἄλλαις Συνόδοις, καὶ δὴ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Α' Οἰκουμενικῇ, ἐν ἣ «συμπαρῆσαν ἄνδρες διαλέξεων ἔμπειροι, ἐκείνοις βοηθεῖν

8. Βλ. Βαρνάβα, Ἐπιστ. 2. Ἰουστίνου, Ἀπολογ. II, 2. 4. Εὐσεβίου, Ἐκκλησ. Ἱστορ. IV, 11. 12. 15. 16. 18. κλπ.

9. Βλ. Κυπριανοῦ, Ἐπιστ. 13, 31, PL 4, 267. 303. 320.

λόγοις σπουδάζοντες»¹⁰, «λαϊκοὶ πολλῆς διαλεκτικῆς ἔμπειροι ἐν ἑκατέρῳ μέρει συνηγορεῖν προθυμούμενοι»¹¹. Ἀλλὰ καὶ εἰς μεταγενεστέρας Συνόδους οἱ παραγκωνισθέντες λαϊκοὶ ἀντεπροσωπεύοντο ὑπὸ τῶν Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων καὶ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῶν, ἐνῷ οἱ εἰδικοί θεολόγοι μετεῖχον ἀμέσως ἢ ἑμμέσως τῶν Συνόδων, τῶν ἀσχολουμένων ἰδίως περὶ δογματικὰ ζητήματα, μέχρι τῶν συγχρόνων πανορθόξων καὶ διαχριστιανικῶν διασκέψεων καὶ συνεδρίων καὶ ἐπιτροπῶν, ὡς καὶ τῶν θεολογικῶν διαλόγων μετὰ τῶν ἑτεροδόξων, χρησιμοποιούμενοι ὑπὸ τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἐν αὐταῖς ὡς ἀντιπρόσωποι καὶ θεολογικοὶ σύμβουλοι αὐτῶν.

Πρὸς τοῦτοις τὸ διδακτικὸν ἔργον τῆς Ἐκκλησίας ἤσκησαν ἔκπαλαι μετὰ τῶν κληρικῶν καὶ πολλοὶ ὀνομαστοὶ λαϊκοὶ θεολόγοι καὶ συγγραφεῖς θεολογικῶν ἔργων ἀπὸ τοῦ φιλοσόφου καὶ μάρτυρος Ἰουστίνου καὶ τοῦ Τερτυλλιανοῦ μέχρι τῶν Βυζαντινῶν, συμπεριλαμβανομένων καὶ αὐτοκρατόρων, ἐν συνεχείᾳ δὲ πολλοὶ ἕτεροι, μέχρι τῶν συγχρόνων πολυαρίθμων λαϊκῶν θεολόγων, οἵτινες «θυμῶσι τὸ προφητικὸν θυμίαμα ἐν παντὶ τόπῳ, προσκομίζοντες τῷ Θεῷ τὸν εὐῶδη καρπὸν τῆς παναρέτου Θεολογίας», κατὰ τὸν Εὐσέβιον Καισαρείας¹², καὶ συμβάλλοντες εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς θεολογικῆς γνώσεως καὶ ἐπιστήμης, τῆς τελευταίας ἐννοεῖται ἀποφάνσεως ἀνηκούσης εἰς τοὺς ἐπισκόπους καὶ τὰς Συνόδους αὐτῶν. Οὐ μόνον δὲ οἱ θεολόγοι, ἀλλὰ καὶ οἱ εὐσεβόφρονες φιλόσοφοι καὶ στοχασταὶ καὶ τῶν γραμμάτων καὶ καλῶν τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν θεράποντες ἐγένοντο καὶ δέον νὰ γίνωνται πάντοτε μάρτυρες τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας, ὅπου ἀγνοεῖται ἢ πολεμεῖται αὕτη ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ, τοῖς γράμμασι, ταῖς καλαῖς τέχναις, ταῖς ἐπιστήμαις καὶ ταῖς ἄλλαις ἐκφάνσεσι τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀλλὰ καὶ γενικώτερον πάντες οἱ λαϊκοί, οἱ κερτημένοι τὸ διδακτικὸν χάρισμα καὶ ὄντες «ἱκανοὶ καὶ ἐτέρους διδάξαι» (Β' Τιμ. 2, 2), δικαιοῦνται καὶ ὀφείλουσι, — κατόπιν βεβαίως εἰδικῆς παιδείας καὶ μορφώσεως —, νὰ ἐκπληρῶσι παντοιοτρόπως τὴν διδακτικὴν καὶ ἱεραποστολικὴν διακονίαν αὐτῶν καὶ ἀποστολὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ κόσμῳ, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν κληρικῶν, χρησιμοποιούμενοι δεόντως ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ὡς «διδασκαλοὶ Θεοῦ» (Ἦσ. 54, 13. Ἱερ. 31, 33. Ἰωάν. 6, 45), κατὰ τὸ γνωστὸν ἄλλως τε παράδειγμα τοῦ Ὁριγένους¹³ καὶ τὴν ἐπιταγὴν τῶν Ἀποστολικῶν Δια-

10. Σωζόμενου, Ἐκκλησ. Ἱστορ. I, 17, PG 67, 912.

11. Σωκράτους, Ἐκκλησ. Ἱστορ. I, 8, PG 67, 64.

12. Εὐαγγελ. ἀπόδ. I, 10, PG 22, 92-93.

13. Εὐσεβίου, Ἐκκλησ. Ἱστορ. VI, 19, 17-18, BEP 19, 364. Πρβλ. καὶ καν. 98 Συνόδου Καρθαγένης (398), παρὰ Mansi, Conciliorum... collectio, τ. III, σ. 959.

ταγῶν : «ὁ διδάσκων, εἰ καὶ λαϊκὸς ἦ, ἔμπειρος δὲ τοῦ λόγου καὶ τὸν τρόπον σεμνός, διδασκέτω· ἔσονται γὰρ πάντες διδακτοὶ Θεοῦ»¹⁴. Ἐπομένως πάντες οἱ λαϊκοὶ κέκληνται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας του, ὅπως γίνονται πάντοτε καὶ πανταχοῦ μάρτυρες τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας καὶ ὑπερασπισταὶ τῆς πίστεώς των, τοῦθ' ὅπερ ἐγένετο ἀείποτε ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, ἣτις ἐν τῇ ἱστορικῇ πορείᾳ αὐτῆς ἀνέδειξεν ἀναρίθμητον πλῆθος λαϊκῶν θεολόγων, ἱεραποστόλων, κατηχητῶν, ἀπολογητῶν, ἱεροκηρύκων, μοναχῶν, θρησκευτικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων, ὕμνογράφων, ποιητῶν, καλλιτεχνῶν, λογοτεχνῶν, μουσουργῶν, ἱεροψαλτῶν, δημοσιογράφων, κοινωνικῶν ἐργατῶν κ.λ.π., ὡς καὶ διδασκάλων τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων ἐν τοῖς ἐκπαιδευτικοῖς ἰδρύμασι πασῶν τῶν βαθμίδων καὶ τύπων ἢ συνεργατῶν τῶν πολυαρίθμων καὶ ποικιλωνύμων θρησκευτικῶν ὁργανώσεων καὶ χριστιανικῶν κινήσεων, ἔτι δὲ καὶ μελῶν τῶν συνδέσμων χριστιανῶν νέων καὶ μάλιστα σπουδαστῶν, δρώντων εἰς παγκόσμιον κλίμακα, πάντων τούτων προσφερόντων ἐξ αἰσθήματος εὐθύνης χριστιανικῆς πολυτίμους «πνευματικὰς ὑπηρεσίας» εἰς τὸ διδακτικὸν καὶ ἱεραποστολικὸν καὶ κοινωνικὸν ἔργον τῆς Ἐκκλησίας. Ἐκ τῶν ἱερῶν Πατέρων ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος συνιστᾷ ἐπιμόνως εἰς τοὺς εὐσεβεῖς λαϊκοὺς, ὅπως ἐκπληρῶσι τὴν «πνευματικὴν ταύτην ὑπηρεσίαν», μὴ «ἐπιρριπτόντες πάντα ἐπὶ τοὺς διδασκάλους (κληρικούς), μὴ πάντα ἐπὶ τοὺς ἡγουμένους... πλείονα γὰρ ἡμῶν, ἐὰν βούλησθε, εἰς ἀλλήλους κατορθώσετε· καὶ γὰρ πλείονα σύνεστε χρόνον ἀλλήλοις καὶ τὰ ἀλλήλων μᾶλλον ἡμῶν ἴστε καὶ τὰ ἀλλήλων ἐλαττώματα οὐκ ἀγνοεῖτε καὶ πλείονα καὶ παρηγοσίαν καὶ ἀγάπην ἔχετε καὶ συνήθειαν· οὐ μικρὰ δὲ ταῦτα εἰς διδασκαλίαν, ἀλλ' εἴσοδοι μεγάλαι καὶ εὐκαιρίαι καὶ μᾶλλον ἡμῶν ἐπιπλήξαι καὶ παρακαλέσαι δυνήσεσθε· καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλ' ὅτι ἐγὼ μὲν εἶς εἰμι, ὑμεῖς δὲ πολλοί, καὶ δυνήσεσθε πάντες ὅσοι ἐστὲ εἶναι διδάσκαλοι· δι' ὃ παρακαλῶ μὴ ἀμελήτε τοῦ χαρίσματος τούτου»¹⁵. Πάντες, ἄρα, οἱ λαϊκοί, οἱ ἀποδεδειγμένως κεκτημένοι τὸ διδασκαλικὸν χάρισμα, δικαιοῦνται καὶ ὀφείλουσι νὰ ἀσκῶσιν αὐτό, ἐφ' ὅσον ἐκκλησιολογικῶς εἶναι τοῦτο ἀναπαλλοτρίωτον δικαίωμα αὐτῶν. Συνεπῶς οἱ κληρικοὶ ὀφείλουσιν οὐ μόνον νὰ ἐπικαλῶνται τὴν συνεργασίαν τῶν λαϊκῶν ἐν πᾶσιν, ἀλλ' ἐπὶ πλέον νὰ ἐνθαρρύνωσι καὶ πᾶσαν ἐλευθέραν πρωτοβουλίαν καὶ ἐνέργειαν αὐτῶν, προαγωγικὴν τοῦ διδακτικοῦ καὶ τοῦ καθόλου ἐκκλησιαστικοῦ ἔργου, ἀποδεχόμενοι ἅμα τὰς ὀρθὰς προτάσεις καὶ συστάσεις καὶ συμβουλὰς αὐτῶν καὶ συνεργαζόμενοι μετὰ

14. Ἀποστ. Διατ. 8, 32, PG 1, 1133. BEΠ 2, 164.

15. Πρὸς τοὺς μὴ ἀπαντήσαντας . . . 3, PG 51, 176.— Εἰς Ἑβρ. ὁμιλ. 30, 2, PG 63, 210 ἐξ.

τῶν γινωσκόντων καλύτερον τὰ διάφορα ζητήματα ἐξ εἰδικῶν μελετῶν ἢ ἰδίᾳ βιωματικῆς ἐμπειρίας λαϊκῶν.

Ἄξιον δὲ ἰδιαιτέρας ἐξάρσεως εἶναι, ὅτι ἡ εὐρύτερα ἄσκησις ὑπὸ τῶν λαϊκῶν τῶν διδασκικῶν καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων των ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καθίσταται ἀπολύτως ἀναγκαία καὶ ἐπιβεβλημένη ἐν τῷ συγχρόνῳ ὑπὸ τῆς ὀργανωμένης ἀθεΐας καὶ ἀπιστίας καὶ τοῦ θεωρητικοῦ καὶ πρακτικοῦ ὕλισμοῦ ἀπειλουμένην διὰ καταλυτικῶν θεωριῶν καὶ ὀργαδίως μεταβαλλομένην κόσμῳ, πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ ὁλοκλήρῳσιν τῆς ἱεραποστολικῆς ἀποστολῆς καὶ δράσεως τῆς Ἐκκλησίας ἐν μέσῳ τῶν δοκιμαζομένων καὶ ἐν πολλοῖς μηχανοποιουμένων ὑπὸ τοῦ ἀψύχου τεχνολογικοῦ πολιτισμοῦ ἀνθρώπων ἢ ἀπειλουμένων ὑπὸ τῆς στυγνῆς βίας καὶ τυραννίας, ὡς καὶ τῆς ἀγαθοποιῶν ἐπιδράσεως τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῆς ζωῆς τοῦ παραπαίοντος κόσμου. Διὰ τοῦ ἰδίου ἐπαγγέλματος ἕκαστος πιστὸς λαϊκὸς ὀφείλει, ὑπὲρ ποτε ἄλλοτε νῦν, νὰ μεταφέρῃ εἰς τὸν κύκλον τῆς δραστηριότητός του τὸ ἴδιον χριστιανικὸν μήνυμα ἐν τῇ ἰδίᾳ γλώσσῃ, ὡς ὁ ἐκπαιδευτικός, ὁ συγγραφεὺς, ὁ ἱατρός, ὁ νομικός, ὁ στρατιωτικός, ὁ ἔμπορος, ὁ τεχνικός, ὁ ἐργάτης κ.ο.κ., «ἕκαστος ἐν τῇ κλήσει, ἐν ἣ ἐκλήθη», ὡς διδάσκει ἡ Ἁγία Γραφή (Α' Κορ. 7, 20. 24. Πράξ. 13, 7. 16, 14. 17, 34. 18, 24. Ῥωμ. 16, 23. Κολ. 4, 14. Β' Τιμ. 4, 14. Τίτ. 3, 13 κ.λ.π.). Πανταχοῦ ὅπου ζῶσι καὶ ἐργάζονται οἱ λαϊκοὶ ὀφείλουσιν, ὡς ἐκπρόσωποι τοῦ πιστοῦ «λαοῦ» τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς πρώτης ἐπιστολῆς τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, νὰ εἶναι «ἔτοιμοι ἀεὶ πρὸς ἀπολογίαν παντὶ τῷ αἰτοῦντι αὐτοὺς λόγον περὶ τῆς ἐν αὐτοῖς ἐλπίδος» καὶ πίστεως (Α' Πέτρ. 3, 15), ὑπεραμυνόμενοι αὐτῆς καὶ μετὰ παρρησίας μαρτυροῦντες καὶ κηρύσσοντες αὐτὴν καὶ διὰ τῆς παραδειγματικῆς ζωῆς των ἀναδεικνύμενοι «ἄλας» καὶ «φῶς» τοῦ κόσμου (Ματθ. 5, 13 - 14) καὶ «μικρὰ ζύμη», ζυμοῦσα ὅλον τὸ φύραμα» (Α' Κορ. 5, 6). Περισσότερον δὲ ὅπου δυσχερῶς ἢ οὐδόλως δύνανται νὰ ὑπαισέλθωσιν οἱ κληρικοί, ὀφείλουσι νὰ εἶναι ζῶσα παρουσία τῆς Ἐκκλησίας ἐκεῖ οἱ χαριματοῦχοι λαϊκοί, φορεῖς καὶ μάρτυρες τῆς ὑπ' αὐτῆς διδασκομένης ἀληθείας καὶ κήρυκες τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας οὕτως, ὥστε διὰ τε τοῦ λόγου καὶ τῆς ὑποδειγματικῆς ζωῆς καὶ δραστηριότητός των νὰ καθιστῶσιν αἰσθητὴν πανταχοῦ τὴν παρουσίαν τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ζῶντα ὄργανα αὐτῆς, «κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ» πρὸς αὐτοὺς (Ῥωμ. 4, 7). Τοῦτο καθίσταται ἀναγκαιότερον ἐν τῷ παρόντι, ὅτε διώκεται ποικιλοτρόπως ἡ χριστιανικὴ πίστις καὶ ὑφίστανται πρωτοφανῆ καθίζησιν αἱ πνευματικαὶ καὶ ἠθικαὶ ἀξίαι, τὸ δὲ ὑλόφρον πνεῦμα τείνει νὰ ἐπικρατήσῃ πανταχοῦ. Ἐπομένως ὑποχρεοῦται ἡ μὲν Ἐκκλησία νὰ καταθέσῃ ἰσχυροτέραν μαρτυρίαν περὶ τῆς πίστεώς της, οἱ δὲ εὐσεβεῖς λαϊκοὶ ὀφείλουσι νὰ ἀσκῶσιν ἐντονώτερον καὶ ὑπευθυνότερον τὸ ἔργον τῆς

ιεραποστολῆς, γινόμενοι ἀπόστολοι καὶ διδάσκαλοι τῆς πίστεως, ὡς ἔπραττον οἱ λαϊκοὶ τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων. Δύναται δὲ νὰ προβλεφθῇ ὅτι τὸ καθῆκον καὶ ἔργον τοῦτο τῶν λαϊκῶν θὰ καταστῇ ἐπιτακτικώτερον ἐν τῷ ἀμέσως προσεχεῖ μέλλοντι, ὅτε ἡ Ἐκκλησία θὰ ὑποχρεωθῇ νὰ ἐντείνῃ περισσότερον τὸν ἀγῶνα αὐτῆς καὶ τὴν πάλιν τῶν ἰδεῶν κατὰ τῆς συγχρόνου ἀθεΐας καὶ ἀπιστίας, τῆς ὁλονὲν καὶ περισσότερον ἐξοπλιζομένης διὰ νέων πνευματικῶν ὅπλων ἐκ τῶν κατακτήσεων τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς τεχνολογίας καὶ τῶν νέων ἀντιθρησκευτικῶν ἰδεολογιῶν καὶ συστημάτων, καὶ ἀπειλούσης μὲ πλήρη ἀλλοτριώσιν τὸν κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ δημιουργηθέντα ἐξ ὕλης καὶ πνεύματος ἄνθρωπον, καὶ διὰ τοῦτο μὴ δυνάμενον νὰ ζῇ «ἐπ' ἄρτῳ μόνῳ» (Ματθ. 4, 4. Λουκ. 4, 4), ἀλλ' ἀείποτε τείνοντα πρὸς τὸν πνευματικὸν Θεόν. Καὶ ἐν τῷ ἰδεολογικῷ τούτῳ ἀγῶνι θὰ παραστῇ ἀνάγκη, ὅπως στηριχθῇ ἡ Ἐκκλησία κυρίως ἐπὶ εὐσεβῶν λαϊκῶν, ἐχόντων εἰδικὴν ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν καὶ ἱκανῶν νὰ διεξάγῃσι τοιοῦτους πνευματικοὺς ἀγῶνας, στενότερον δὲ συνεργαζομένων μετὰ τῶν κληρικῶν, τὸ ὑστέρημα τῶν ὁποίων καὶ θὰ ἀναπληρῶσιν.

4. ΠΛΗΡΕΣΤΕΡΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΛΑΪΚΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΛΑΤΡΕΥΤΙΚΗΝ ΖΩΗΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Δεύτερον, οἱ λαϊκοί, μετέχοντες τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος τοῦ Χριστοῦ, δέον κατ' ἐπέκτασιν νὰ συμμετέχωσι πληρέστερον καὶ περισσότερον συνειδητῶς καὶ εἰς τὴν λατρευτικὴν διακονίαν καὶ ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας, προσφέροντες καὶ αὐτοὶ διὰ τοῦ ἀρχιερέως Χριστοῦ προσωπικὰς πρὸς τὸν Θεὸν θυσίας αἰνέσεως καὶ εὐχαριστίας διὰ τῆς προσευχῆς, τῆς ὁμολογίας καὶ τῆς εὐποιίας, ἅρα οὐχὶ θυσίας ὑλικάς, ἀλλὰ πνευματικάς, προεχόντως δὲ διὰ τῆς προσφορᾶς ἑαυτῶν πρὸς τὸν Θεόν. Διότι ὁ Κύριος «ἐποίησεν αὐτοὺς βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς τῷ Θεῷ» (Ἀποκ. 1, 6. 5, 10), ὡς προείπομεν, οὕτω δὲ εἶναι ᾧκοδομημένοι εἰς «οἶκον πνευματικόν, ἱεράτευμα ἅγιον, ἀνενέγκαι πνευματικάς θυσίας, εὐπροσδέκτους τῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Α' Πέτρ. 2, 5), τοῦ μοναδικοῦ μεσίτου καὶ μεγάλου ἀρχιερέως. Ἰδίως ἐν τῇ πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῇ 8, 1 - 2. 10, 19 - 22. 4, 14 - 16 καὶ 13, 15 - 16 σαφῶς διδάσκεται, ὅτι οἱ πιστεύοντες λαϊκοί, μετέχοντες τῆς ἱερωσύνης τοῦ Χριστοῦ, δύνανται νὰ προσφέρωσι δι' αὐτοῦ θυσίας τῷ Θεῷ, προσερχόμενοι «μετὰ παρησίας τῷ θρόνῳ τῆς χάριτος» αὐτοῦ. Τοιοῦτοτρόπως διακονοῦσιν οὗτοι οἶονεῖ ἐν ναῷ πνευματικῷ ὡς «ἱεράτευμα ἅγιον», προσκυνοῦντες τὸν Θεὸν «ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ» καί, ὡς ἐλέχθη, προσφέροντες αὐτῷ πνευματικάς θυσίας, ἥτοι προσευχὴν, δοξολογίαν, εὐχαριστίαν, μετάνοιαν, ἀγαθωσύνην, δικαιοσύνην, ὁμολο-

γίαν, «θυσίαν αινέσεως» (Ἑβρ. 13, 15), «θυσίαν τῆς πίστεως» (Φιλ. 2, 17), διακονίαν τῆς ἀγάπης, ὡς «ὁσμὴν εὐωδίας, θυσίαν δεκτὴν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ» (Φιλ. 4, 18), συνάμα δὲ παριστῶντες καὶ τὰ σώματα αὐτῶν «θυσίαν ζῶσαν, ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ, τὴν λογικὴν λατρείαν» αὐτῶν (Ῥωμ. 12, 1), ὡς καὶ «πνεῦμα συντετριμμένον καὶ καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην» (Ψαλμ. 50, 19), «ἐν Πνεύματι Θεοῦ λατρεύοντες». Λαβόντες λοιπὸν τὴν χάριν τῆς «λατρείας» τοῦ Θεοῦ καὶ «βασιλείαν ἀσάλευτον παραλαβόντες, ἔχουσι χάριν, δι' ἧς λατρεύουσιν εὐαρέστως τῷ Θεῷ μετὰ αἰδοῦς καὶ εὐλαβείας» (Ἑβρ. 12, 28), ἰδιαίτατα ἐν τῇ τελέσει τῆς θείας Εὐχαριστίας. Πρὸς τοῦτοις δὲ μεσιτεύουσι πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῶν συνανθρώπων καὶ γενικῶς τοῦ κόσμου, ποιούμενοι «δεήσεις, προσευχάς, ἐντεύξεις, εὐχαριστίας ὑπὲρ πάντων ἀνθρώπων» (Α' Τιμ. 2, 1), «ἐν μέσῳ γενεᾶς σκολιᾶς καὶ διεστραμμένης» (Φιλ. 2, 15).

Εἰδικώτερον, δυνάμει τῆς γενικῆς βαπτισματικῆς ἱερωσύνης αὐτῶν οἱ λαϊκοὶ συμμετέχουσιν ἐνεργῶς τῆς τελέσεως τῶν ἁγίων μυστηρίων καὶ τῆς θείας λειτουργίας καὶ λατρείας ἐν γένει, συμπροσευχόμενοι καὶ συμπάλλοντες καὶ ἀναγινώσκοντες τὰ ἁγιογραφικὰ καὶ λειτουργικὰ ἀναγνώσματα, τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, τὴν Κυριακὴν προσευχὴν κλπ., καὶ «ἀναφέροντες θυσίαν αἰνέσεως διὰ παντὸς τῷ Θεῷ, τ.ἑ. καρπὸν χειλέων ὁμολογούντων τῷ ὀνόματι αὐτοῦ» (Ἑβρ. 13, 15) καὶ συνεπινεύοντες καὶ δεχόμενοι καὶ κοινωνοῦντες τῶν μυστηρίων, ἰδίως δὲ συμπράτοντες ἐν τῇ τελέσει τῆς ἀναιμάκτου θυσίας διὰ τῆς προσευχῆς, τῆς ἐπικλήσεως, τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς κοινωνίας. Κατ' αὐτὴν οἱ ἱερουργοῦντες κληρικοὶ χρησιμοποιοῦσιν ἐν ταῖς δεήσεσι πάντοτε πρῶτον πληθυντικὸν πρόσωπον, συμπροσευχόμενοι ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἐκκλησιαζομένων λαϊκῶν, εἰς τρόπον ὥστε ἡ θυσία συμπροσφέρεται οἷονεὶ ὑφ' ὀλοκλήρου τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινότητος τῶν πιστῶν, καθ' ὅσον, κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον, «πολὺ τὸν λαὸν ἴδοι τις ἂν συνεισφέροντα» εἰς τὴν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τούτου καὶ μάλιστα «ἐν ταῖς εὐχαῖς», ἅτε ἀποτελοῦντα τὸ «ἱερατικὸν πλήρωμα» τοῦ ἱερουργοῦντος ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου¹⁶. Αὐτὴ ἡ μεταβολὴ τῶν τιμίων δώρων τελειοῦται ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διὰ τῆς ἐπικλήσεως αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἱερουργοῦντος καὶ διὰ τῆς πίστεως καὶ συμπροσευχῆς τῶν ἐκκλησιαζομένων λαϊκῶν, τῶν συνοδούντων τοὺς λόγους τοῦ ἱερέως διὰ καταφάσεως καὶ συμφωνίας, διὰ τοῦ «ἀμὴν» καὶ ἄλλων ἐκφράσεων καὶ ἐκδηλώσεων, ὡς «ἄξιον καὶ δίκαιον ἐστίν», «παράσχου Κύριε» κλπ., ἐν μορφῇ διαλογικῇ. Τοιοῦτοτρόπως πάντες οἱ ἐκκλησιαζόμενοι, κληρικοὶ τε καὶ λαϊκοί, συμπροσφέρουσιν οἷονεὶ τὴν θυσίαν διὰ καὶ μετὰ τοῦ ἱερέως, ἱστάμενοι «λαὸς ὁλό-

16. Εἰς Β' Κορ. ὁμιλ. 18, 3, PG 61, 527.— Εἰς Φιλ. ὁμιλ. 3, 4, PG 62, 204.

κληρος, χειρας ἀνατείνοντες, πλήρωμα ἱερατικόν, καὶ πρόκειται ἡ φρικτὴ θυσία», κατὰ τὸν Χρυσόστομον, ὅστις προσθέτει: «οὐκ ἔστιν ἀνθρωπίνης φύσεως κατορθώματα τὰ προκείμενα δῶρα, ἀλλ' ἡ τοῦ Πνεύματος χάρις παροῦσα καὶ πᾶσιν ἐφιπταμένη τὴν μυστικὴν ἐκείνην κατασκευάζει θυσίαν», ἐνῶ ἀπλῶς «ὁ ἱερεὺς τὴν ἑαυτοῦ δανεῖζει γλῶτταν καὶ τὴν ἑαυτοῦ παρέχει χειρα»¹⁷. Ὅθεν, συμμετέχοντες οὕτως οἱ λαϊκοὶ τῆς ὑπὸ τοῦ ἱερουργοῦντος τελέσεως τῆς εὐχαριστιακῆς θυσίας, ἀποβαίνουνσιν, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην, συλλειτουργοὶ τοῦ προεξάρχοντος ἀρχιερέως ἢ ἱερέως.

Τέλος, ὡς ἔμμεσος θυσία πρὸς τὸν Θεὸν λογίζονται καὶ τὰ ὑπὸ τῶν λαϊκῶν τελούμενα ἔργα ἀγάπης καὶ εὐποιίας πρὸς τὸν πλησίον, εἴτε ταῦτα πραγματοποιῶνται δι' ἀτομικῶν καὶ μεμονωμένων ἐλεημοσυνῶν, εἴτε διὰ φιланθρωπικῶν ὁργανώσεων, συντηρουμένων ὑπὸ τῶν λαϊκῶν, εἴτε διὰ τῶν πολυειδῶν φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων τῆς Ἐκκλησίας, λειτουργούντων ὁμοίως διὰ προσφορῶν τῶν λαϊκῶν, δι' ὧν πάντων οὗτοι προσφέρουσι θυσίαν ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου τῆς ἀγάπης, εὐπρόσδεκτον τῷ Θεῷ. Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος διδάσκει ὅτι ἡ εὐποιία καὶ ἐλεημοσύνη τοὺς ἐλεοῦντας λαϊκοὺς οἰονεὶ «ἱερέας καθίστησι», περιβεβλημένους τὴν «στολὴν τῆς φιλανθρωπίας, τῆς ἱερᾶς ἐσθῆτος ἀγιωτέραν οὖσαν, καὶ θύοντας τὴν θυσίαν ταύτην» τῆς ἐλεημοσύνης ἐπὶ θυσιαστηρίου, τὸ ὅποιον «ἐξ αὐτῶν τῶν τοῦ Χριστοῦ σύγκειται μελῶν», δηλαδὴ τῶν πενήτων. «Ὅταν οὖν ἴδῃς πένητα πιστόν, θυσιαστήριον ὁρᾷν νόμιζε», ἐλεῶν δὲ αὐτόν, θύεις θυσίαν ὡς ἱερεὺς, ἐννοεῖται ἐν μεταφορικῇ ἐννοίᾳ. Ἀλλὰ προσέτι ἐν μεταφορικῇ καὶ συμβολικῇ ἐννοίᾳ καὶ ὁ προσευχόμενος γενικώτερον εἶναι «αὐτὸς καὶ ἱερεὺς καὶ θυσιαστήριον καὶ ἱερεῖον»¹⁸.

Ἐπὶ πᾶσιν ὅμως τούτοις δέον νὰ παρατηρηθῇ, ὅτι λόγῳ τοῦ μυστικοῦ χαρακτῆρος καὶ τῆς λειτουργικοκανονικῆς ἐν γένει παραδόσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας δὲν ἐπιτρέπεται μείζων ἐν αὐτῇ ἀνάμειξις τῶν λαϊκῶν εἰς τὸ καθαρῶς ἁγιαστικὸν ἔργον τῶν κληρικῶν, καὶ μάλιστα εἰς τὴν τέλεσιν τῶν μυστηρίων, πέραν τῆς ἀνωτέρω περιγραφείσης. Δι' ὃ δὲν δύναται νὰ γίνεταί λόγος καὶ περὶ χειροτονίας γυναικῶν ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, ὡς συμβαίνει ἐπ' ἐσχάτων ἐν τισιν ἐτεροδόξοις Ἐκκλησίαις. Ὁμόφωνος εἶναι ἡ μαρτυρία τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῆς ἱερᾶς Παραδόσεως, ὅτι οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ διάδοχοι αὐτῶν ἐπίσκοποι,

17. Εἰς Φιλίπ. ὁμιλ. 3, 4, PG 62, 204.— Εἰς ἀγ. Πεντηκοστὴν ὁμιλ. 1, 4, PG 50, 458. 59, 472. Βλ. καὶ Ἰουστίνου, Διάλογ. πρὸς Τρύφ. 117, PG 6, 745 ἐξ.

18. Εἰς Β' Κορ. ὁμιλ. 20, 2-3, PG 61, 417-418. 539-540.— Πρὸς τοὺς τὰς συνάξεις καταλιμπάνοντας... λόγ. 4, 6, PG 54, 667.

πρεσβύτεροι και διάκονοι, πάντες άνεξαίρετως οί δια τής χειροτονίας άναχθέντες εις τὸ τής ιερωσύνης λειτούργημα, ἦσαν άνδρες και οὐχί γυναίκες, και ἡ παράδοσις αὕτη εἶναι ἀπολύτως ὑποχρεωτική και κανονιστική δια τὴν Ὁρθοδοξίαν, ἀπαγορευομένης πάσης ἀντιθέτου καινολογίας και ἑτεροδιδασκαλίας τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος, ἀσυμφώνου πρὸς τὸ ἀποστολικὸν καθεστὼς τοῦ πρώτου και τῶν μετέπειτα αἰώνων μέχρι σήμερον. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐνῶ ἐξ ἐνὸς ἐκήρυξε τὴν ἰσότητα τῶν δύο φύλων, διὰ τοῦ ἐπαναστατικοῦ διὰ τὴν ἐποχὴν του «οὐκ ἐνι ἄρσεν και θήλυ» (Γαλ. 3, 28) και ἀνεγνώρισε τὸ δικαίωμα τής προσευχῆς και τής προφητείας τῶν γυναικῶν (Α΄ Κορ. 11, 5), ἐξ ἑτέρου ὅμως ἀπηγόρευσε τὸ δημόσιον ἐν τοῖς ναοῖς κήρυγμα αὐτῶν, λόγῳ τής γνωστῆς ἐξουθενωτικῆς θέσεως τῶν γυναικῶν ἐν τῷ ἀρχαίῳ κόσμῳ, ὁρίσας: «ὥς ἐν πάσαις ταῖς ἐκκλησίαις τῶν ἁγίων, αἱ γυναῖκες ὑμῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις σιγάτωσαν, οὐ γὰρ ἐπιτέτραπται αὐταῖς λαλεῖν» (Α΄ Κορ. 14, 34), τοῦθ' ὅπερ ἐτηρήθη ἔκτοτε σταθερῶς ἐν τῇ πράξει ὑπὸ τής Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Καὶ ἀκριβῶς ἡ σταθερὰ αὕτη διὰ τῶν αἰώνων πράξις τής ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καθοδηγουμένης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀποκλείει ἀπολύτως τὰς γυναῖκας ἀπὸ τής ιερωσύνης. Ἀλλ' ἂν ἀπὸ τής ἐκ τής μυστηριακῆς ιερωσύνης ἀπορροεύσης ἁγιαστικῆς λειτουργίας τής Ἐκκλησίας ἐν γένει ἀποκλείωνται αἱ γυναῖκες (κατὰ τὸ πρότυπον ἄλλως τε και αὐτῆς τής παναγίας μητρὸς τοῦ Κυρίου), ὅμως δὲν συμβαίνει τὸ αὐτὸ και προκειμένου περὶ τῶν ἐκ τοῦ προφητικοῦ και τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος τοῦ Χριστοῦ ἀπορροεουσῶν λειτουργιῶν τής Ἐκκλησίας, εἰς τὰς ὁποίας οὐ μόνον ἐπιτρέπεται, ἀλλὰ και ἐπιβάλλεται ἡ εὐρύτερα συμμετοχὴ και διακονία τῶν γυναικῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ «κοινοῦ ἱερατείου τῶν πιστῶν», προστιθεμένων μάλιστα ὑπὸ τής Ἐκκλησίας και νέων μορφῶν και μεθόδων γυναικείας διακονίας ἐν τῇ συγχρόνῳ κοινωνίᾳ. Οὕτως ἐπιβάλλεται ἡ πληρεστέρα συμμετοχὴ και διακονία αὐτῶν ἐν τῷ διδασκτικῷ, τῷ κατηχητικῷ, τῷ ἱεραποστολικῷ, τῷ κοινωνικῷ, τῷ φιλανθρωπικῷ και γενικῶς ἐν παντὶ ἔργῳ τής Ἐκκλησίας, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν συνεργῶν τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἁγίων γυναικῶν (Ῥωμ. 16, 1 ἐξ., Πράξ. 18, 26. 21, 9) και μετέπειτα τῶν διακονισσῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὁ θεσμὸς τῶν ὁποίων δέον νὰ ἀναβιώσῃ, ἀναδιοργανούμενος ὅμως και συμπληρούμενος και προσαρμοζόμενος εἰς τὰς συγχρόνους συνθήκας και ἀνάγκας τής Ἐκκλησίας ἡμῶν¹⁹. Ἐπὶ πάντων τῶν πεδίων τούτων τής ἐκκλησιαστικῆς δράσεως και τῶν ὁμοίων αὐτοῖς δέον νὰ μετέχῃ ἐν-

19. Βλ. Π. Μπρατσιώτου, Ἡ γυνὴ ἐν τῇ Βίβλῳ, Ἀθῆναι 1940. Ε. Θεοδωροῦ, Ἡρώιδες τής χριστιανικῆς ἀγάπης (αἱ διακόνισσαι διὰ τῶν αἰώνων), Ἀθῆναι 1949. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ «χειροτονία» ἢ «χειροθεσία» τῶν διακονισσῶν, Ἀθῆναι 1954.

συνειδήτως ὁλόκληρος ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ, οἱ ἄνδρες καὶ αἱ γυναῖκες, ἐν ἁρμονικῇ μετὰ τῶν κληρικῶν συνεργασία, ἐν τῇ κοινῇ διακονίᾳ τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ κόσμου. Διότι, ἐὰν συνειδητοποιηθῇ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἡ ἀνάγκη τῆς εὐρυτέρας χρησιμοποίησεως τοῦ λαϊκοῦ στοιχείου ἐν τῇ ζωῇ καὶ δράσει αὐτῆς, δὲν θὰ εἶναι βεβαίως ἐπιτρεπτόν νὰ ἀποκλεισθῶσιν ἐξ αὐτῆς αἱ γυναῖκες, τοσούτω μᾶλλον ὅσῳ ἡ ἀπόδοσις αὐτῶν καὶ ἡ προσφορὰ εἰς ὠρισμένους τομεῖς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἔργου εἶναι μεγαλυτέρα τῆς τῶν ἀνδρῶν, ὡς π.χ. εἰς παιδαγωγικὰς, ὁρφανοτροφικὰς, νοσοκομειακὰς, φιλανθρωπικὰς καὶ ἄλλας διακονίας τῆς Ἐκκλησίας.

5. ΠΛΗΡΕΣΤΕΡΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΛΑΪΚΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΝ ΔΙΑΚΟΝΙΑΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Τρίτον, οἱ λαϊκοί, μετέχοντες τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ καλούμενοι εἰς κληρονομίαν τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, δύνανται νὰ ὀνομάζωνται μεταφορικῶς καὶ βασιλεῖς, ὡς «κατὰ τῶν παθῶν τῆς νίκης τὸν βασιλεῖον στέφανον ἀναδησάμενοι»²⁰, προσέτι δὲ καὶ νὰ συμμετέχωσι περισσότερον, παρ' ὅτι συμβαίνει σήμερον, καὶ εἰς τὴν ὁργάνωσιν καὶ τὴν διοικητικὴν καὶ κοινωνικὴν δραστηριότητα καὶ ζωὴν καθόλου τῆς ἐπιγείου Ἐκκλησίας, ἀναγνωρίζομένων καὶ ἐπαναχορηγομένων εἰς αὐτοὺς ὅλων τῶν δικαιωμάτων, ἅτινα κατεῖχον κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ἐποχὴν. Καθ' ὅσον δικαιοῦνται ὅπως συνεργάζωνται μετὰ τῶν κληρικῶν εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς διακυβερνήσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς δράσεως αὐτῆς ἐν τῷ κόσμῳ ὡς κοινωνικοῦ ὁργανισμοῦ καὶ καθιδρύματος σωτηρίας, ἡ δὲ συνεργασία καὶ συμμετοχὴ αὐτῶν αὕτη δέον νὰ εἶναι μὲν ἀντιπροσωπευτικὴ, ἀλλὰ πάντως πραγματικὴ, ὑπεύθυνος καὶ εὐρεῖα, ἐπεκτεινομένη εἰς τε τὸ διοικητικὸν καὶ τὸ οἰκονομικὸν καὶ τὸ νομοπαρασκευαστικὸν καὶ τὸ φιλανθρωπικὸν καὶ τὸ καθόλου κοινωνικὸν ἔργον τῆς Ἐκκλησίας, ὡς καὶ εἰς ὁλόκληρον τὸν ὁργανισμόν αὐτῆς, ἀφοῦ οἱ πιστοὶ δικαιοῦνται τὰ «πάντα νὰ δοκιμάζωσιν» (Α' Θεσ. 5, 21). Ἰδιαιτέρως ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν σχέσεων μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ κόσμου καὶ τοῦ μεταξὺ αὐτῶν διαλόγου δέον νὰ εἶναι εὐρυτάτη καὶ ἀποφασιστικὴ ἡ συμμετοχὴ καὶ διακονία καὶ προσφορὰ τῶν λαϊκῶν, ὡς ἐτονίσθη καὶ ὑπὸ συγχρόνων οἰκουμενικῶν θεολόγων, ἀλλὰ πάντοτε ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν καὶ συμπαραστάσιν τῆς μητρὸς Ἐκκλησίας. Γενικῶς ὁ ὁρθόδοξος κανονολόγος Ν. Milasch ἔγραφεν, ὅτι «ἀείποτε ἀνεγνώρισεν ἡ Ἐκκλησία τὴν μείζονα συμμετοχὴν τῶν λαϊκῶν ἐν τοῖς ἀφορῶσι τὸν τρίτον τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας κλάδον, ἥτοι ἐν τῇ ἀφορώσει τὸν

20. Ἀρθέα Καισαρείας, Εἰς τὴν Ἀποκάλ. 12, PG 106, 584.

ἐξωτερικὸν τῆς Ἐκκλησίας βίον διοικητικῇ ἐξουσίᾳ. Ἡ συμμετοχὴ αὕτη καταφαίνεται κατὰ τε τὰς ἐκκλησιαστικὰς Συνόδους καὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἀνωτέρου κλήρου, ὡς καὶ ἐν τῇ διοικήσει τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας κλπ.»²¹. Οὕτως ἡ κυβερνήσις τῆς Ἐκκλησίας ἀσκεῖται μὲν ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων ἐν ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῷ ἰδίῳ ἑαυτῶν ἢ τοῦ λαοῦ ὀνόματι, ἀλλὰ πάντοτε ἐν στενῇ καὶ ἁρμονικῇ συνεργασίᾳ πρῶτον μετὰ τῶν πρεσβυτέρων (δεδομένου ὅτι «οὐ πολὺ τὸ μέσον πρεσβυτέρων καὶ ἐπισκόπων»²²) καὶ εἶτα τῶν λαϊκῶν, ἐντὸς τῶν ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων διαγραφομένων ὁρίων. Προσέτι ἡ συμμετοχὴ αὕτη τῶν λαϊκῶν νοεῖται καὶ ὡς συμφωνία αὐτῶν καὶ παραδοχὴ τῶν ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν ἱερῶν κανόνων πεπραγμένων καὶ ἐνεργὸς συμπαράστασις. Πάντως οἱ ἐπίσκοποι οὐδὲν πρέπει νὰ πράττωσιν ἄνευ τοῦ λαοῦ, καθὼς ἐπίσης καὶ ὁ λαὸς οὐδὲν πρέπει νὰ πράττῃ ἄνευ τῶν ἐπισκόπων ἢ τῶν ἱερέων ἐν ταῖς ἐνορίαις. Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος ἐπανελάμβανεν: «χωρὶς ὑμῶν (τῶν λαϊκῶν) οὐδὲν ἐργάσομαι», δι' ὃ καὶ «παρεκάλει μὴ τὸ πᾶν ἐφ' ἡμᾶς (τοὺς κληρικοὺς) ῥίψαντες, νομίζειν ἀνευθύνους εἶναι ὑμᾶς αὐτοὺς»²³.

Πράγματι ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Ἀποστόλων καθιερώθη ἡ ἐνεργὸς συμμετοχὴ τῶν λαϊκῶν εἰς τὴν διακυβέρνησιν τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐν περιορισμένῳ βαθμῷ καὶ πάντοτε ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν ἐν ἀρχῇ τῶν Ἀποστόλων καὶ μετέπειτα τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν πρεσβυτέρων. Ἐκ τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων (κεφ. 13 - 15) ἐμφαίνεται εὐρεῖα ἡ συμμετοχὴ τῶν λαϊκῶν ἐν τῇ διοικήσει τῆς πρώτης χριστιανικῆς κοινότητος Ἀντιοχείας, ἣτις ἀπὸ κοινοῦ καὶ ἐν συμφωνίᾳ τῶν κληρικῶν καὶ τῶν λαϊκῶν ἐξαπέστειλε μὲν τὸν Παῦλον καὶ τὸν Βαρνάβαν εἰς τὴν πρώτην ἱεραποστολικὴν περιοδεῖαν αὐτῶν καὶ ἔπειτα εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ἐδέχθη δὲ τὴν λογοδοσίαν αὐτῶν μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν των. Παρόμοιόν τι διαπιστοῦται καὶ ἐν τῇ χριστιανικῇ κοινότητι τῆς Κορίνθου (Α' Κορ. 5, 1 ἐξ., Β' Κορ. 2, 5 ἐξ.). Ὡσαύτως συμμετεῖχον ἐμμέσως οἱ λαϊκοὶ εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐκκλησιαστικῶν λειτουργῶν καὶ εἰς τὴν καθόλου διοργάνωσιν καὶ ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας ἐν πάσαις ταῖς ἐκφάνσεσιν αὐτῆς, πάντοτε ὅμως ἐν στενῇ μετὰ τῶν ἡγουμένων κληρικῶν συμπράξει. Πράγματι τοὺς ὑποψηφίους κληρικοὺς ὑπεδείκνυε μεμαρτυρημένως ὁ λαός. Τὸ πρῶτον συναντῶμεν τοῦτο ἐν Ἱεροσολύμοις κατὰ τὴν ἐκλογὴν ἔνθεν μὲν

21. N. Milasch, Τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, Ἀθήναι 1906, σ. 303.

22. Ἰωάννου Χρυσόστομου, Εἰς Α' Τιμ. ὁμιλ. 11, 1, PG 62, 553.

23. Ἐπανελθόντος ἀπὸ τῆς προτέρας ἐξορίας... 5, PG 52, 446 - 448. — Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 11, 6, PG 62, 88.

τοῦ Ματθίου, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ ἐκπεσόντος τοῦ ἀποστολικοῦ ἀξιώματος Ἰούδα, ἐνθεν δὲ τῶν ἑπτὰ διακόνων (Πράξ. 1, 15 - 26. 6, 2 - 6). Κατ' ἀμφοτέρας τὰς ἐκλογὰς ταύτας οἱ Ἀπόστολοι «οὐδὲν αὐθεντικῶς ἢ ἀρχικῶς» ἔπραξαν, παρατηρεῖ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, ἀλλὰ «τῷ πλήθει» τῶν λαϊκῶν ἐπέτρεψαν τὴν ἐκλογὴν, «προσκαλεσάμενοι οἱ δώδεκα τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν» (Πράξ. 6, 2). «Ἄκουσον γοῦν ἐπὶ τῶν Ἀποστόλων, πῶς ἀλλαχοῦ τοὺς ἀρχομένους κοινωνοὺς τῆς γνώμης ἐλάμβανον· καὶ γὰρ ὅτε τοὺς ἑπτὰ ἐχειροτόνουν, τῷ δήμῳ πρότερον ἐκοινώσαντο· καὶ ὅτε τὸν Ματθίαν ὁ Πέτρος, τοῖς παροῦσιν ἅπασι τότε καὶ ἀνδράσι καὶ γυναιξίν... τῷ πλήθει τὴν κρίσιν ἐπιτρέπει»²⁴. Ἀναμφιβόλως δέ, ὅπως τότε οἱ Ἀπόστολοι «οὐκ οἰκεία γνώμη ἔπραττον, ἀλλὰ πρότερον ἀπελογοῦντο τῷ πλήθει, οὕτω καὶ νῦν γίνεσθαι ἔδει», παραινεῖ ὁ αὐτὸς πατήρ²⁵. Συμφώνως λοιπὸν πρὸς τὴν ἀποστολικὴν ταύτην παράδοσιν οἱ κληρικοὶ ἐξελέγοντο ἀπὸ τῆς μεταποστολικῆς ἐποχῆς «ὑφ' ἐτέρων ἐλλογίμων ἀνδρῶν, συνευδοκησάσης τῆς Ἐκκλησίας πάσης», ὡς μαρτυρεῖ ὁ ἀποστολικὸς πατήρ Κλήμης Ρώμης²⁶. Αἱ δὲ Ἀποστολικαὶ Διαταγαὶ ἐπιτάσσουσιν, ὅπως «ἐπίσκοπον χειροτονεῖσθαι... ἐν πᾶσιν ἄμεμπτον, ἀριστίνδην ὑπὸ παντὸς τοῦ λαοῦ ἐκλεγμένον· οὗ ὀνομασθέντος καὶ ἀρέσαντος, συνελθὼν ὁ λαὸς ἅμα τῷ πρεσβυτερίῳ καὶ τοῖς παροῦσιν ἐπισκόποις ἐν ἡμέρᾳ Κυριακῇ, συνευδοκεῖτω...»²⁷. Δυστυχῶς ὁμως μεταγενεστέρως οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες καὶ ἐν συνεχείᾳ οἱ πολιτικοὶ τῶν χωρῶν ἄρχοντες (ἀκόμη καὶ ἄπιστοι τοιοῦτοι) μέχρι σήμερον ἀπεστέρησαν τοὺς λαϊκοὺς τοῦ δικαιώματος τῆς συμμετοχῆς εἰς τὰς ἐκλογὰς τῶν ποιμένων αὐτῶν, ἐπ' ἐσχάτων δὲ παρ' ἡμῖν καὶ εἰς τὰς ἐκλογὰς καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν ἐπιτρόπων τῶν ναῶν. Ἀλλὰ μόλις εἶναι ἀνάγκη καὶ νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἡ τοιαύτη κατάργησις τοῦ δημοκρατικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος τῶν λαϊκῶν, τοῦ ἀπορρέοντος ἐκ θείου δικαίου, εἶναι ἀπαράδεκτος, καὶ ἐπομένως ἐπιβάλλεται ἡ ταχεῖα ἐπιστροφή τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν εἰς τὸ ἀνωτέρω ὑπομνησθὲν ἀποστολικὸν καθεστῶς, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἡ ὑπὸ τῶν λαϊκῶν ἐκλογὴ τῶν κληρικῶν δὲν ἀποκλείει τὴν ἐγκρίσιν καὶ χειροτονίαν τῶν τελευταίων ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων, οὐδόλως ἀντιβαίνουσα εἰς τὴν μυστηριακὴν ἱερωσύνην καὶ τὰ κανονικὰ δικαιώματα αὐτῶν. Ἰδιαίτατα ἐπιβάλλεται ἡ ἄμεσος διὰ

24. Εἰς Β' Κορ. ὁμιλ. 18, 3, PG 61, 427 - 428.

25. Εἰς Πράξ. Ἀποστόλων ὁμιλ. 14, 2, PG 60, 115.

26. Α' Κορ. 44, 3, BEΠ 1, 30. Βλ. καὶ Κυπριανοῦ, Ἐπιστ. 68, 5. Διδαχὴ Ἀποστόλων 15, 1, BEΠ 2, 220. Μ. Ἀθανασίου, Ἀπολογ. κατὰ Ἀρειανῶν 30, PG 25, 260, 297 ἐξ. κ. ἄλ.

27. Ἀποστ. Διατ. 4, PG 1, 1069. 1072.

νόμου ἐκλογή ὑπὸ τῶν ἐνοριτῶν τῶν πρεσβυτέρων, τῶν διακόνων καὶ τῶν ἐπιτρόπων τῶν ναῶν, ὡς ὥριζεν ὁ προηγούμενος ἐνοριακὸς νόμος, ἐπὶ πλεον δὲ ἐπιβάλλεται νὰ μελετηθῇ καὶ ἀποφασισθῇ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἡ συμμετοχὴ ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ καὶ εἰς τὰς ἐκλογὰς τῶν ἐπισκόπων καὶ εἰς τὰ περὶ αὐτοὺς διοικητικὰ συμβούλια καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ὁργανισμούς, καλύτερον ὅμως ταῦτα ὁργανούμενα καὶ συμπληρούμενα καὶ λειτουργοῦντα.

Περαιτέρω δύναται τις νὰ παρακολουθήσῃ μερικὴν συμμετοχὴν τῶν λαϊκῶν εἰς τὰς Συνόδους τῆς Ἐκκλησίας, συνήθως ἄνευ ψήφου, ἀλλὰ μετὰ γνώμης, ἐνίοτε δὲ καὶ μετὰ ψήφου, ἀρχῆς γενομένης ἤδη ἀπὸ τῆς Ἀποστολικῆς Συνόδου. Ἐν αὐτῇ μετὰ τῶν ἐχόντων ἐν πᾶσιν ἀποφασιστικὴν γνώμην καὶ ψήφον Ἀποστόλων καὶ εἴτα τῶν πρεσβυτέρων συνέπραξαν κατὰ τινα τρόπον «καὶ οἱ ἀδελφοὶ»-λαϊκοί, «σὺν ὅλῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ», ὡς μαρτυροῦσιν αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων 15, 22 - 23. Βραδύτερον συναντῶμεν τοὺς λαϊκοὺς συμπράττοντας μετὰ τῶν κληρικῶν εἰς τὴν προπαρασκευὴν καὶ σύγκλησιν καὶ διεξαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν τῶν Τοπικῶν Συνόδων, ἰδίως τῶν πρὸ τοῦ ἔτους 325 συγκροτηθεισῶν, μετὰ ταῦτα δὲ καὶ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Ἀσφαλῶς δὲ θὰ ἀνακύψῃ τὸ πρόβλημα τῆς συμμετοχῆς εἰδικῶν λαϊκῶν θεολόγων καὶ ἐν τῇ προπαρασκευαζομένῃ Πανορθοδόξῳ Συνόδῳ, ὅπερ ἐλπίζεται ὅτι θὰ μελετηθῇ καὶ θὰ λυθῇ θετικῶς ἐν καιρῷ ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἥτις χρησιμοποιεῖ νῦν λαϊκοὺς θεολόγους εἰς τὰς προπαρασκευαστικὰς ἐργασίας τῆς Συνόδου ταύτης²⁸. Ὡσαύτως καὶ εἰς τὴν προπαρασκευὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας καὶ εἰς τὴν ἀπονομὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς δικαιοσύνης λυσιτελεῖς εἶναι, ὅπως μετέχωσιν οἱ λαϊκοί, τοῦλάχιστον εἰς τὰ πρῶτα στάδια τῆς σχετικῆς διαδικασίας, ἀφιεμένης τῆς τελικῆς ἀποφασιστικῆς ψήφου εἰς τοὺς ἐπισκόπους μόνον, συμφώνως πρὸς τὸ παράδειγμα τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ ἄλλα ὅμοια παραδείγματα²⁹. Πρὸς τούτοις οἱ λαϊκοὶ δέον νὰ μετέχωσιν εὐρύτερον καὶ οὐσιαστικώτερον καὶ εἰς τὴν διοίκησιν καὶ διαχείρισιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας παρ' ἡμῖν, τῆς ὁποίας ἡ κατάλληλος ἐκμετάλλευσις, τῇ καθοδηγήσει ἱκανῶν

28. Βλ. Ἰω. Καρμίρη, Ἡ Α' Διάσκεψις τῆς Προπαρασκευαστικῆς τῆς ἀγίας καὶ μεγάλης Συνόδου τῆς κατ' ἀνατολὰς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς, σ. 9 ἐξ.

29. Βλ. Π. Τρεμπέλα, Οἱ λαϊκοὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, Ἀθῆναι 1957, σ. 164 ἐξ. Π. Πουλίτσα, Σχέσις Πολιτείας καὶ Ἐκκλησίας, Ἀθῆναι 1946, σ. 360 ἐξ. Ἱερωνύμου Κοτσώνη, Ἡ θέσις τῶν λαϊκῶν ἐντὸς τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὁργανισμοῦ, Ἀθῆναι 1956, σ. 47 ἐξ.

οικονομολόγων καὶ ἄλλων εἰδικῶν λαϊκῶν, θὰ ἠδύνατο νὰ λύσῃ τὸ οἰκονομικὸν πρόβλημα τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ἥτις προσφυῶς ἔχει χαρακτηρηθῇ ὡς «πάμπλουτος πένης», διὰ τὴν ἀπουσίαν τοιαύτης προσπάθειας πρὸς ἀξιοποίησιν τῆς περιουσίας της διὰ τῆς χρησιμοποίησεως εἰδικῶν λαϊκῶν. Ἐπὶ πλέον δέον νὰ διοργανωθῇ τελειότερον καὶ καταστῇ πολὺ μεγαλυτέρα ἢ ἀπολύτως ἀναγκαία καὶ ἀπαραίτητος συμμετοχὴ τῶν λαϊκῶν καὶ εἰς τὸ φιλανθρωπικὸν καὶ γενικῶς τὸ κοινωνικὸν ἔργον τῆς Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον δι' αὐτῶν κατὰ τὸ πλεῖστον διεξάγεται, ἰδίως ἐν διαφόροις ἰδρύμασιν ἐκκλησιαστικῆς μερίμνης ἢ καὶ ἀτομικῆς καὶ συλλογικῆς πρωτοβουλίας λαϊκῶν. Ὁμολογουμένως δαψιλεῖς καρποὺς ἔχουσιν ἀποδώσει τὰ τοιούτου χαρακτῆρος πολυειδῆ καὶ πολυάριθμα ἰδρύματα τῆς Ἐκκλησίας, ἅτινα εἶναι ἐπηνδρωμένα καὶ λειτουργοῦσι λίαν ἀποδοτικῶς δι' εὐσεβῶν λαϊκῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων. Ἀλλ' ὅμως ἀκόμη περισσότερον δέον νὰ ἐπεκταθῇ ἡ κοινωνικὴ δράσις τῆς Ἐκκλησίας εἰς πλάτος καὶ εἰς βάθος διὰ τῆς ἀπαραιτήτου συνεργασίας τῶν λαϊκῶν. Τέλος δέον νὰ ἀναδιοργανωθῇ ἐπὶ νέων βάσεων ἡ ἱεραποστολικὴ δράσις τῶν λαϊκῶν ἐν τῇ οἰκογενείᾳ, τῇ νεολαίᾳ, τῷ ἐπαγγελματικῷ καὶ κοινωνικῷ περιβάλλοντι αὐτῶν, τῷ στρατῷ, τῷ ἐργατικῷ κόσμῳ καὶ τῇ πολιτικῇ καὶ ἐθνικῇ καθόλου ζωῇ, ὅπως δὲ ἰδιαιτέρως ἐν τῇ διασπορᾷ καὶ ἐν ταῖς χώραις ταῖς στερουμέναις ἐλευθερίας, ἐν ταῖς ὁποίαις περιορίζεται ἡ δράσις τῶν κληρικῶν.

Ἐν τέλει ἀνάγκη νὰ διευκρινισθῇ ὅτι δι' ὅσων ἀνεπτύξαμεν ἐν τοῖς προηγούμενοις ἀνεγνωρίσαμεν δικαίωμα συμμετοχῆς εἰς τὰς λειτουργίας καὶ διακονίας τῆς Ἐκκλησίας μόνον εἰς τὰ πιστεύοντα, ἐνεργὰ καὶ χαρισματοῦχα μέλη τοῦ σώματος αὐτῆς, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὰ ἔξ αὐτῶν μὴ πιστεύοντα καὶ νεκρὰ μέλη της καὶ τοὺς κατ' ὄνομα μόνον χριστιανούς. Ἡ συμμετοχὴ δὲ τῶν τοιούτων λαϊκῶν δέον νὰ εἶναι ἄμεσος καὶ ἀντιπροσωπευτικὴ εἰς πάντα τὰ ἐκκλησιαστικὰ ὅργανα διοικήσεως καὶ κοινωνικῆς δράσεως καὶ γενικῶς εἰς πάσας τὰς διακονίας καὶ δραστηριότητας τῆς Ἐκκλησίας, πλὴν τῶν μυστηριακῶν καὶ ἁγιαστικῶν, νὰ ἐκλέγονται δὲ πρὸς τοῦτο εἰδικῶς κατηρτισμένοι εὐσεβεῖς καὶ ἠθικῶς ἀδιάβλητοι λαϊκοί, δυνάμενοι νὰ προάγῳσιν, ἐν στενῇ μετὰ τῶν κληρικῶν συνεργασίᾳ, τὸ σωτηριῶδες ἔργον τῆς Ἐκκλησίας. Ἀνάγκη ὁμοίως μετ' ἐμφάσεως νὰ τονισθῇ ὅτι οὐδόλως ἀναγνωρίζομεν τὸ ἀνύπαρκτον δικαίωμα τῶν πολιτικῶν ἀρχόντων ὅπως, ἀντιπροσωπεύοντες δῆθεν τοὺς λαϊκοὺς, ἐπεμβαίνωσι καισαροπαπιστικῶς εἰς τὰ δογματικά, λατρευτικά, διοικητικά καὶ ἄλλα ἐσωτερικὰ ζητήματα τῆς Ἐκκλησίας καὶ γενικῶς εἰς τὰ *interna corporis* αὐτῆς, διότι τῶν πολιτικῶν ἀρχόντων ἴδιον «ἐστὶν ἡ πολιτικὴ εὐπραξία, ἡ δὲ ἐκκλησιαστικὴ κατάστασις ποιμένων καὶ διδα-

σφάλων», κατὰ τὸν Ἰωάννην τὸν Δαμασκηνὸν³⁰ καὶ τοὺς ἄλλους Πατέρας τῆς Ὁρθοδοξίας. Εὐτυχῶς τὴν πρὸς τὴν Ἀγίαν Γραφὴν καὶ τὴν ἱερὰν Παράδοσιν σύμφωνον διδασκαλίαν ταύτην φαίνεται παραδεχόμενον καὶ τὸ νέον (1975) Σύνταγμα τῆς χώρας ἡμῶν διὰ τοῦ τρίτου ἄρθρου αὐτοῦ, δι' οὗ υἱοθετεῖται μᾶλλον τὸ τῆς συναλληλίας καὶ συνεργασίας σύστημα σχέσεων μεταξὺ Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας παρ' ἡμῖν.

6. ΕΠΙΛΕΓΟΜΕΝΑ

Τοσαῦτα περὶ τῆς ἀνηκούσης εἰς τοὺς λαϊκοὺς θέσεως ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ὀργανισμῷ καὶ τῆς διακονίας καὶ πληρεστέρας συμμετοχῆς αὐτῶν εἰς πάσας τὰς λειτουργίας καὶ δραστηριότητας καὶ τὴν ζωὴν καθόλου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, τοῦ «κοινοῦ σώματος» ἡμῶν. Γενικῶς εἰπεῖν, ἡ παράδοσις καὶ τὸ πνεῦμα τῆς Ὁρθοδοξίας ἐπιβάλλουσι τὴν ὡς οἶόν τε εὐρύτεραν συνεργασίαν τῶν λαϊκῶν μετὰ τῶν κληρικῶν εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ἐκκλησιαστικῆς δραστηριότητος, ἡγουμένων βεβαίως τῶν κληρικῶν καὶ πάντοτε ἐντὸς τῶν ἐπιτρεπομένων κανονικῶν ὁρίων, ἰδίως προκειμένου περὶ τοῦ μυστηριακοῦ καὶ ἁγιαστικοῦ ἔργου τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας, οὗτινος ἀπαγορεύεται πᾶσα ἐκκοσμίκευσις. Κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον, πᾶσαι «αἱ περὶ τῆς Ἐκκλησίας οἰκονομίαι γίνονται μὲν παρὰ τῶν πεπιστευμένων τὴν προστασίαν αὐτῶν (ἐπισκόπων καὶ λοιπῶν κληρικῶν), βεβαιοῦνται δὲ παρὰ τῶν λαῶν³¹.

Προστεθῆτω δὲ ὅτι ἐν ταῖς ἡμέραις ἡμῶν οἱ λαϊκοὶ ἔχουσιν ἀποκτήσει τὴν αὐτοσυνειδησίαν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἀνήκει οὐ μόνον εἰς τοὺς κληρικούς, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς λαϊκοὺς, οἵτινες συναποτελοῦσι τὴν Ἐκκλησίαν ἢ μᾶλλον εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ Ἐκκλησία, ἡ Ἐκκλησία ἐν τῇ κυρίᾳ ἐννοίᾳ τῆς λέξεως, καὶ διὸ ἡ Ἐκκλησία ἐν τῷ κόσμῳ. Ὅθεν εὐλόγως ἔχουσι τὴν συνείδησιν τῆς συνυπευθυνότητος μετὰ τῶν κληρικῶν διὰ τὴν κατάστασιν τῆς Ἐκκλησίας των, αἰτούμενοι συμμετοχὴν εἰς τὰς λαμβανομένας ἐκάστοτε ὑπὸ τῶν κληρικῶν ἀποφάσεις καὶ ἐνεργείας, καὶ ἐπιδιώκοντες μερίζονα ὑπεύθυνον ἀνάμειξιν εἰς τὴν ζωὴν καὶ δράσιν καὶ διακυβέρνησιν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ διὸ ἐν ἐποχῇ πρωτοφανοῦς θρησκευτικῆς, ἠθικῆς καὶ κοινωνικῆς κρίσεως, ἐν μέσῳ ἐνὸς κόσμου, ὅστις, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, εἶναι ἐν

30. Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Πρὸς τοὺς διαβάλλοντας τὰς ἀγίας εἰκόνας, λόγ. 3, 12, PG 94, 1296/7. Γενικώτερον βλ. Ἰω. Καρμίρη, Συμβολὴ εἰς τὸ πρόβλημα τῆς σχέσεως Ἐκκλησίας καὶ Πολιτείας ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου, Ἀθῆναι 1972.

31. Ἐπιστ. 230, PG 32, 860. Πηδάλιον, προλεγόμενα εἰς Ἀ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, σ. 66.

μὲν τῇ Ἀνατολῇ ἐχθρικός πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, ἐν δὲ τῇ Δύσει ἀδιάφορος ἢ ξένος πρὸς αὐτήν, διατρέχει δὲ τὸν κίνδυνον αὐτοκαταστροφῆς διὰ τῆς ἰδίας τεχνολογίας καὶ ἐπιστήμης. Καθ' ὅσον αἱ σύγχρονοι ἰδέαι καὶ ἐπιστημονικαὶ καὶ τεχνολογικαὶ πρόοδοι καὶ ἀντιλήψεις καὶ ἡ ἀσκήσις εὐρυτάτων πολιτικῶν δικαιωμάτων ἐν τοῖς δημοκρατικοῖς πολιτεύμασιν ὠθοῦσιν αὐτοὺς εἰς τὴν διεκδίκησιν καὶ ἀναλόγων ἐκκλησιαστικῶν δικαιωμάτων.

Ὅθεν ἀποκρούουσιν οἱ λαϊκοὶ πᾶσαν μορφήν κληρικαλισμοῦ, καὶ ἰδίως τὴν δεσποτοκρατίαν, δηλαδή τὴν ἀντίθετον πρὸς τε τὴν ὀργάνωσιν τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἀποστολικὴν καὶ τὴν μεταποστολικὴν ἐποχὴν καὶ πρὸς τὰς κρατούσας σήμερον δημοκρατικὰς ἀντιλήψεις ὀλιγαρχίαν καὶ ἀπολυταρχίαν τῶν ἐπισκόπων, οἵτινες ὀφείλουσι νὰ ἀκούωσι μετὰ προσοχῆς τὴν φωνὴν τοῦ λαοῦ, συλλαμβάνοντες καὶ κατανοοῦντες τὰ μηνύματα καὶ τὰ σημεῖα τῶν καιρῶν, καὶ ἐπομένως ὀφείλουσι νὰ καλῶσιν εἰς ἁρμονικὴν συνεργασίαν τοὺς λαϊκοὺς ἐν πνεύματι χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ πατρότητος. Σημειωτέον ὅτι καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ Πατέρες ἀποδοκιμάζουσιν ἔνθεν μὲν τὴν κληρικοκρατίαν, ἐτέρωθεν δὲ τὴν λαϊκοκρατίαν, καὶ τρίτον τὸν χωρισμὸν τῶν δύο τάξεων τῆς Ἐκκλησίας, διδάσκουσι δὲ τὴν ἐνότητα καὶ τὴν ἰσότητα καὶ τὴν σύμπνοιαν καὶ τὴν συνεργασίαν καὶ τὴν ἀγάπην μεταξὺ πάντων τῶν κληρικῶν καὶ τῶν λαϊκῶν, ὡς μελῶν ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σώματος ἢ «ὡς σῶμα ἐν οὕτω διακεῖσθαι πάντας»³². Καὶ εἰς μὲν τὴν κληρικοκρατίαν ἄγει ὁ εὐρὺς ἀποκλεισμός τῶν λαϊκῶν ἀπὸ τῆς ἀσκήσεως τῆς ἀνηκούσης εἰς αὐτοὺς τριπλῆς διακονίας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, τοῦθ' ὅπερ συνέβη ἰδίως ἐν τῇ Ῥωμαιοκαθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, κυρίως κατὰ τὸν μεσαίωνα. Εἰς δὲ τὴν λαϊκοκρατίαν ἄγει ἡ ὑπερβολικὴ διεύρυνσις τῆς ἐξουσίας τῶν λαϊκῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἡ ἐξισορρόπησις αὐτῆς πρὸς τὴν ἐξουσίαν τῶν κληρικῶν, τοῦθ' ὅπερ ὁδηγεῖ εἰς πλήρη ἐκλαίκευσιν καὶ ἐκκοσμίκευσιν τῆς Ἐκκλησίας ἢ λαϊκοκρατίαν ἐν αὐτῇ, ὅτε προσλαμβάνει αὕτη μᾶλλον τὴν μορφήν κοινοῦ συλλόγου ἀνθρώπων. Τοῦτο συνέβη ἐν τῷ Προτεσταντισμῷ. Ἀντιθέτως ἐν τῇ ἀκολουθούσῃ μέσῃ τινὰ ὁδὸν Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ἐπεκράτησεν ἔκπαλαι σύνθεσις τις καὶ ἀποφυγὴ τῶν δύο ἄκρων, τῆς κληρικοκρατίας καὶ τῆς λαϊκοκρατίας, τῆς ὀλιγαρχίας καὶ τῆς ὀχλοκρατίας, διὰ τῆς ἐνότητος καὶ ἁρμονικῆς συνεργασίας τῶν κληρικῶν καὶ τῶν λαϊκῶν, ἀλλὰ δυστυχῶς μετ' ἀνεπιτρέπτου περιορισμοῦ τῶν δικαιωμάτων τῶν λαϊκῶν κατὰ διαφόρους χρόνους καὶ τόπους.

Σήμερον ὅμως ἡ ἐξέλιξις καὶ ἡ δημιουργία νέων ἐν τῷ κόσμῳ μορφῶν ζωῆς καὶ κοινωνικῶν ἀντιλήψεων, ἡ ἀνύψωσις τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τῶν λαῶν καὶ

32. Ἰωάννου Χρυσοστόμου, Εἰς Β' Κορ. ὁμιλ. 18, 3, PG 61, 528.

ἡ διάδοσις τῆς ἀθεΐας καὶ τῆς ἀπιστίας καὶ τῆς ὑλιστικῆς ἀντιλήψεως τῆς ζωῆς, ὥς καὶ αἱ ἀντιστοίχως δημιουργούμεναι νέαι ἀνάγκαι καὶ τὰ νέα μεγάλα προβλήματα τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἰδιαιτέρως ἡ μείωσις τῶν ἱερατικῶν κλήσεων, ἐπιβάλλουσιν εἰς τὴν συγκροτηθησομένην Πανορθόδοξον Σύνοδον, ὅπως χρησιμοποιήσῃ εὐρύτερον τοὺς λαϊκοὺς καί, «τὰ μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανομένη, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινομένη» (Φιλ. 3, 14), ἐπαναχορηγήσῃ εἰς αὐτοὺς πάντα τὰ ἀφαιρεθέντα ἀπ' αὐτῶν δικαιώματα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διδασκαλίας τῆς Καίνης Διαθήκης καὶ τῆς Ἀποστολικῆς Παραδόσεως καὶ τῶν δημιουργηθεισῶν νέων ἐκκλησιαστικῶν συνθηκῶν καὶ ἀναγκῶν. Οὕτως ὀφείλει νὰ καθορίσῃ τὸν βαθμὸν τῆς συμμετοχῆς αὐτῶν π.χ. εἰς τὸ κήρυγμα, τὴν κατήχησιν καὶ γενικῶς τὴν διδασχὴν, εἰς τὴν θεϊαν λειτουργίαν καὶ τὴν τέλεσιν τῶν μυστηρίων, εἰς τὰς ἐκλογὰς καὶ χειροτονίας τῶν κληρικῶν, εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὴν κοινωνικὴν ἐργασίαν τῶν ἐνοριῶν καὶ τῶν ἐπισκοπῶν καὶ εἰς τὴν καθόλου ζωὴν καὶ δρᾶσιν τῆς Ἐκκλησίας, ἐν ἀρμονικῇ πάντοτε συνεργασίᾳ μετὰ τῶν κληρικῶν, καὶ γενικῶς ὅπως καθορίσῃ τὴν ἐμπρέπουσαν αὐτοῖς θέσιν ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ὀργανισμῷ, ὥς ἠθέλησε καὶ ἔταξεν αὐτὴν ὁ θεὸς Δομήτωρ τῆς Ἐκκλησίας, ἐπαναφέρονσα οὕτως ἐν ἰσχύϊ τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα τῆς ἀρχηγόνου Ἐκκλησίας. Διότι ἀπολύτως ὑποχρεωτικὸν καὶ κανονιστικὸν διὰ τὴν ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν ἡμῶν σήμερον δὲν εἶναι ὅ,τι οἱ αἰῶνες τῆς παρακμῆς ἐκκληροδότησαν αὐτῇ, ἀλλ' ὅ,τι ὁ ἀποστολικὸς αἰὼν, αὐτὸς ὁ θεὸς τῆς Ἐκκλησίας Ἰδρυτὴς καὶ οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ πρῶτοι διάδοχοι αὐτῶν παρέδωκαν αὐτῇ πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀγιαστικῆς καὶ σωστικῆς ἀποστολῆς τῆς ἐν τῷ κόσμῳ. Ἐξυπακούεται βεβαίως ὅτι τοῦτο συνεπάγεται ἀντίστοιχον ἀλλαγὴν τῆς ἐπικρατούσης Ἐκκλησιολογίας ὥς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο καὶ προσαρμογὴν τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὴν νέαν δομὴν τῆς ἐξελισσομένης καὶ μεταβαλλομένης διηνεκῶς κοινωνίας.

Τέλος δὲν πρέπει νὰ λησμονῇται, ὅτι ἐν τῇ ἀγίᾳ Ἐκκλησίᾳ ἡμῶν οἱ τε κληρικοὶ καὶ οἱ λαϊκοὶ εἶναι ἀπλοῖ διάκονοι ἐν αὐτῇ καὶ ὅτι «πάντες τῆς αὐτῆς ἡξίωνται τιμῆς», κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον³³, ὥς μέλη τοῦ κοινοῦ σώματος αὐτῆς, λαμβανομένου ὑπ' ὅψιν ὅτι «τὰ μέλη πάντα . . . ἐν σώμᾳ ἔσμεν ἐν Χριστῷ», κατὰ τὸν μέγαν Ἀπόστολον τῶν ἐθνῶν (Ῥωμ. 12, 4-5). Ἐπομένως πάντα τὰ μέλη τοῦ κοινοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας εὐλόγως ὑποβάλλουσι τὸ αἶτημα περὶ πληρεστέρας καὶ οὐσιαστικωτέρας συμμετοχῆς εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον

33. Εἰς Ἰωάν. ὁμιλ. 10, 2, PG 59, 75. Πρβλ. καὶ εἰς Β' Κορ. ὁμιλ. 18, 3, PG 61, 527.— Εἰς Β' Θεσ. ὁμιλ. 4, 4, PG 62, 492.— Εἰς Ἐφεσ. ὁμιλ. 11, 1, PG 62, 81.— Εἰς τὸ «οὐ θέλω ὑμᾶς ἄγνοεῖν» 3, PG 51, 247 κ.λ.π.

αὐτῆς, πρὸς ἀνανέωσιν καὶ μείζονα δραστηριοποίησιν αὐτῆς ἐν τῷ συγχρόνῳ κόσμῳ, καθ' ὅσον, ὥς ἐτονίσθη καὶ ἄλλοτε ἐν τῇ αἰθούσῃ ταύτῃ ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου ἀκαδημαϊκοῦ Δ. Μπαλάνου, «δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀρνηθῶμεν εἰς μίαν ζῶσαν Ἐκκλησίαν τὸ δικαίωμα τῆς κινήσεως, τῆς προόδου, τῆς ἀνακαινίσεως καὶ τῆς ζωῆς»³⁴, διὰ τῆς δραστηριοποιήσεως, τῆς συνεργασίας καὶ τοῦ συντονισμοῦ ἀπασῶν τῶν ζωτικῶν δυνάμεων αὐτῆς, κληρικῶν τε καὶ λαϊκῶν. Ὅθεν ἐν κατακλείδι ἐκφράζομεν τὴν ἐλπίδα, ὅτι ἡ συνειδητοποίησις πάντων τῶν προειρημένων ὑπὸ τε τῶν κληρικῶν καὶ τῶν λαϊκῶν, καὶ ἡ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν ἐπανεξέτασις ὑπὸ τῆς μελλούσης Πανορθοδόξου Συνόδου τῆς σημασίας καὶ τῆς θέσεως τῶν λαϊκῶν ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ὀργανισμῷ καὶ ἡ ἐπανατοποθέτησις αὐτῶν εἰς τὴν ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς καθωρισμένην θέσιν των ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ θὰ ἐπιφέρωσι τὴν ἀναγκαιοῦσαν ὑγιᾶ ἀνακαίνισιν καὶ ἀνανέωσιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τὴν ἐνίσχυσιν καὶ τὸν ἐμπλουτισμὸν τῆς δημιουργικῆς ἱεραποστολικῆς δυνάμεως καὶ δραστηριότητος αὐτῆς, διὰ τῶν ὁποίων θὰ δυνηθῇ αὕτη νὰ ἐπιδιώξῃ καὶ πραγματοποιήσῃ τὸν βαθύτερον καὶ πληρέστερον ἐπανευαγγελισμόν καὶ ἐκχριστιανισμόν τοῦ ὅλον ἐν ἀπομακρυνομένου ἀπ' αὐτῆς συγχρόνου κόσμου καὶ τὴν ἀναμόρφωσίν του ἐν πάσαις ταῖς διαστάσεσιν αὐτοῦ, χρησιμοποιοῦσα πρὸς τοῦτο τὸ μέγα καὶ πολύτιμον καὶ ἀνεξάντλητον δυναμικὸν τῶν λαϊκῶν μελῶν αὐτῆς. Μόνον διὰ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ὑπευθύνου συνεργίας τῶν λαϊκῶν θὰ δυνηθῇ ἡ Ἐκκλησία, προσαρμοζομένη πρὸς τὴν νέαν δομὴν καὶ τὰς ἀνάγκας καὶ ἀπαιτήσεις τῆς συγχρόνου κοινωνίας, νὰ ἐπιτύχῃ, τῇ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὴν ἀναγκαιοῦσαν ἀνακαίνισιν καὶ ἀνανέωσιν ἑαυτῆς, καὶ τὴν ἀσφαλῆ ἐκπλήρωσιν τῆς θείας ἀποστολῆς της ἐν τῷ κόσμῳ πρὸς δόξαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἁγιασμόν τῶν ἀνθρώπων. «Πεποίθαμεν ὅτι, ἐὰν ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἀποφεύγουσα τὸν τε λαϊκισμόν καὶ τὸν κληρικαλισμόν, προβῇ εἰς ἐγκάρδιον καὶ πλήρες ἀνοιγμα, ἐντὸς τῶν ἀποστολικῶν καὶ τῶν συνοδικῶν πλαισίων, πρὸς τὰ εὐσεβῆ λαϊκὰ μέλη αὐτῆς, θὰ ἀνατείλῃ ἐν αὐτῇ περίοδος ἀνοίξεως, ἀνανεώσεως καὶ εὐρυτάτης ἀποστολικῆς δράσεως πρὸς σωτηρίαν τοῦ κόσμου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ»³⁵.

34. Ἀρχὴ καὶ παρακμὴ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, προεδρικός λόγος Δ. Σ. Μπαλάνου, εἰς Πρακτικὰ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, 14 (1939) 686.

35. Ἰω. Καρμίρη, Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία, σ. 518. Χ. Ἀνδροῦτσου, Ἐκκλησία καὶ Πολιτεία ἐξ ἐπόψεως ὀρθοδόξου, Ἀθῆναι 1920, σ. 104. Y. Congar, Der Laie, Stuttgart 1959, σ. 18.

ZUSAMMENFASSUNG

Von der ersten panorthodoxen Konferenz im Jahre 1961 und der vierten im Jahre 1968 wurde in die Tagesordnung der zur Vorbereitung Panorthodoxen Synode auch das Thema «stärkere Beteiligung des Laienlements am liturgischen und sonstigen Leben der Kirche» zu Studium und Abfassung des Vorsynodaltextes in die interorthodoxe Vorbereitungskommission der Panorthodoxen Synode aufgenommen. Unverständlichlicherweise hat aber diese Kommission, die im Jahre 1971 in Genf zusammentraf beschlossen, dass es nicht notwendig sei, sich mit der tieferen Untersuchung dieses Themas zu befassen, weil es «nicht aktuell und die Orthodoxe Kirche nicht besonders betreffend sei». Professor Ioannis Karmiris, der der Kommission als Vertreter der Orthodoxen Kirche von Griechenland beiwohnte, legte gegen diesen Beschluss Protest ein, weil er der Ansicht ist, dass die Stellung und die Diakonia und die Rechte der Laien im liturgischen und sonstigen Leben durch das Neue Testament und die ursprüngliche Tradition der Kirche klar festgelegt sind und später die Bischöfe und Kaiser von Byzanz sowie nach ihnen die politischen Machthaber sich einige dieser Rechte zu eigen gemacht haben.

Zur Begründung seiner Auffassung und Wiederherstellung der Laienrechte, die ihnen nach göttlichem Recht in der orthodoxen Kirche zukommen, hat der Redner in der vorliegenden Mitteilung an die Akademie von Athen klargestellt, welche die Stellung und die Diakonia der Laien in der apostolischen und Urkirche genau gewesen ist. Er hält auf Grund der Ergebnisse seiner Studien die vollständige und wesentliche Teilnahme der Laien an der didaktischen, liturgischen sowie Verwaltungs — und Sozial — aktivität der Kirche für notwendig. Er hält die Teilnahme der Laien am liturgischen Leben der orthodoxen Kirche für zufriedenstellend, welche aber auch eines grösseren Bewusstwerdens und der Vertiefung bedürfen. Weniger zufriedenstellend ist ihre Teilnahme an der didaktischen und fast völlig fehlend ihre Beteiligung an der Verwaltungs - und Sozialarbeit.

Der Verfasser kommt zu dem Ergebnis, dass alle gläubigen Glieder des Leibes der Kirche für ihre Kirche verantwortlich sind, die nicht eine Sache der Wenigen oder nur der Kleriker, sondern ohne Ausnahme aller lebenden und wahrhaften Glieder derselben ist. Infolgedessen müs-

sen alle treu ihren sämtlichen Pflichten nachkommen und alle ihre Rechte ausüben und so wieder in die ihnen in der Kirche zukommenden Platz und Diakonia eingesetzt werden, die sie in der apostolischen und nachapostolischen Zeit innehatten. Besonders betont der Verfasser u. a., dass die Wiedereinsetzung der Laien in den ihnen ursprünglich zukommenden Platz im kirchlichen Organismus und ihre Aktivierung die notwendige gesunde Erneuerung der orthodoxen Kirche herbeiführen könne, die so der neuen Struktur der gegenwärtigen sich fortdauernd entwickelnden und wandelnden Gesellschaft angepasst in der Lage sein wird, ihr göttliches Apostolat in der Welt durch die enge Mitwirkung aller ihrer frommen Kinder, Kleriker sowohl als Laien, zu erfüllen.